

יד
מהרי"ץ

שערי יצחק

השיעור השבועי

מפי מרן הגאון
הרב יצחק רצאבי שליט"א
פוסק עדת תימן

השיעור נמסר
במוצאי שבת-קודש
האזינו – שבת שובה
תשרי התשפ"ה בשל"ו
בבית המדרש פעולת צדיק
בני ברק

לק"י

נושאי השיעור:

בת־קול היוצאת בכל יום ומכרזת 'אוי להם לבריות מעולבונה של־תורה', וכן 'שובו בנים שובבים', כל אדם שומע אותה, ומזה באה לו התעוררות פנימית לתשובה.

ביאורים שונים מאת מהרצ"א ומהרי"ץ על הפסוק בתהלים [ס"ב] וְלֵךְ אֲדַנִּי חֶסֶד, כִּי אֲתָה תִשְׁלַם לְאִישׁ כְּמַעֲשָׂהוּ. וחידוש ממרן שליט"א כי הקב"ה נותן לאדם שכר מלא ומושלם על מעשה טוב שעשה, כביכול שהוא התעורר לכך מעצמו, וזהו בכלל ה'חסד' של הקב"ה. ונרמו הדבר בגעיא שבאות כא"ף, במלה 'כמעשהו'.

חידוש מבעל תרומת הדשן, בעניין הצדקה שמעבירה את רוע הגזירה, היות כי מי שעושה חסד עם העני הוא כביכול מלוה להקב"ה, ממילא הוא קובע לדון בבית־דין הגדול של רחמים. הרחבה בביאור המושג 'עבד לזה לאיש מלוה', והאם אזלינן בתר הלוח או בתר המלוה, התובע או הנתבע. בביאור עניין 'כפיית הקב"ה' כביכול.

המשך ביאור דברי פרקי היכלות, בעניין י"ז מעלות בתורה שלא היו עד זמן ביהמ"ק השני, ושקלא וטריא בדברי בעל הלשם [שהובאו בשיעור הקודם].

בבירור ההבדל שבין הנסים והנפלאות שנעשו בדורות הראשונים, לאלה שנעשו בדורות האחרונים. תירוץ לסתירה שבינו לבין הגרי"ח בספר גדולת חיים.

בעניין תלמידי חכמים וצדיקים בדורות האחרונים ואף בזמנינו, אשר עשו נסים ונפלאות, ומעשה נורא שהיה בתימן עם מהר"י בשירי זצ"ל שהחיה את בן המלך.

כל הזכויות שמורות למרן שליט"א

השיעור יוצא לאור ע"י מוסדות יד מהרי"ץ – בני ברק

טלפקס: 03-5358404. נייד: 050-4140741

דוא"ל: y5358404@gmail.com

להאזנה לשיעור דרך הטלפון:

קול יהודי תימן – 072-33-23-642 שלוחה 6

מספר השיעור בקו "קול יהודי תימן" ובחברות "שערי יצחק" – 759

לשמיעת השיעור במערכת קול הלשון – 03-6171031

ניתן להקדיש כל שיעור להצלחה ולרפואה, או לעילוי נשמת.

השם יוזכר בל"ג בתחילת השיעור מפי מרן הגאון שליט"א,

וכן באמירת "מי שבירך" בסוף השיעור.

פרטים בטלפון: 050-4140741.

והתורמים והמסייעים להפצת התורה ולזיכוי הרבים, ימלא המקום ברוך הוא

כל משאלות ליבם וליבכם וליבנו לטובה ולברכה, אבי"ר.

בשם רחמן.

השיעור מוקדש ע"י ידידנו היקר רבי איתי דהרי הי"ו, לעילוי נשמת אביו רבי יוסף ב"ר צדוק דהרי ז"ל, שהיום הוא יום היאר צייט שלו. תנצב"ה. ולהצלחת נותביתו מרת רות רותם בת ראובן שתחי, וילדיהם יצחק, מרים, ובנימין שיחיו. בעבור שהתנדב ומתנדב תמיד ביד רחבה ובנפש חפיצה למוסדות יד מהרי"ץ. ירבו כמותו בישראל. בעז"ה כן ירבה וכן יפרוץ. וכן השיעור מוקדש ע"י ידידנו הנעלה רבי יעקב בן אליהו ברכה הי"ו, מארצות הברית, לרפואת נכדתו רחל מזל בת קרן הזקוקה לרפואה שלמה במהרה, בעבור שהתנדב למוסדות יד מהרי"ץ.

כמו"כ השיעור מוקדש ע"י ידידנו המופלא והמופלג הרה"ג חיים בן איתן הי"ו, מארצות הברית, לרפואת אביו רבי איתן בן מרי יעקב הי"ו, הזקוק לרפוש במהרה, בעבור שהתנדב למוסדות נתיבות מהרי"ץ.

וכמו כן השיעור מוקדש ע"י רבי אליהו בן דוד הי"ו, מארצות הברית, להצלחתו ולהצלחת נותביתו וכל בני משפחתו לשנה מלאה ברכה וכל טוב, בעבור שהתנדב למוסדות נתיבות מהרי"ץ.

כמו"כ השיעור מוקדש ע"י האשה מרת רחל יהודית בת דוד מאיר שתחי, לברכת בכל מכל כל. בעבור שהתנדבה בעין יפה למוסדות נתיבות מהרי"ץ.

וכן השיעור מוקדש להצלחה ולזיווג הגון לזיו ב"ר שמעון, והדר בת שמעון, במהרה. תשועת י"י כהרף עין. יזכרם ה' לטובה. כי לא טוב היות האדם לבדו, אֶעֱשֶׂה לוֹ עֶזְרָא כַּגִּידוֹ [בראשית ב', י"ח].

המקום ברוך הוא ירצה נדבתם, ויברך מעשה ידיהם, ומכל צרה ונזק יצילם, וישלח ברכה רווחה והצלחה בכל מעשי ידיהם, וימלא כל משאלות ליבם וליבכם וליבנו לטובה ולברכה, אכי"ר.

נפתח בברכה לכל הקהל הקדוש, תיכתבו בספר מחילה וסליחה וכפרה [עיינ עיני יצחק הלכות ראש השנה, סימן ק"י הערה י"ח].

הקהל עונה: ואתה תיכתב בספר מחילה וסליחה וכפרה.

בת"קול היוצאת בכל יום ומכרות 'אוי להם לבריות מעולבונה של"תורה, וכן 'שובו בנים שובבים', כל אדם שומע אותה, ומזה באה לו התעוררות פנימית לתשובה. לַב טְהוֹר בְּרָא לִי אֱלֹהִים, וְרוּחַ נְכוֹן חִדַּשׁ בְּקִרְבִּי [תהלים נ"א, י"ב].

אמר רבי יהושע בן לוי, בכל יום ויום בת"קול יוצאת מהר חורב, ומכרות ואומרת, אוי להם לבריות מעולבונה של"תורה [אבות, פרק ששי משנה ב'].

וישנו מאמר נוסף במדרש [זוה"ק פרשת נשא דף קכ"ו ע"א], כל יום יוצאת בת"קול ואומרת, 'שובו בנים שובבים'. [בכל יומא ויומא פְּרוּזָא קארי ואמר,

"עד מתי פתאים תאהבו פתי וגו'", "שובו בנים שובבים ארפא משובותיכם", ולית מאן דִּירְבִּין אודניה. אורייתא קא מכרזא קמייהו, ולית מאן דישגח].

משמע כי בכל ימות השנה, הבת"קול הזאת יוצאת ואומרת 'שובו בנים שובבים'. אבל מתקבל על הדעת כי בחודש אלול זה יותר הרבה, ויותר חזק. קל וחומר בעשרת ימי תשובה.

השאלה היא [כפי שעמדנו על כך בשיעור מוצש"ק כי תצא התשפ"ד בשל"ה], אם יוצאת ב"ק בכל יום, מדוע אף אחד אינו שומע אותה? אין אחד שיאמר, ששמע את הב"ק הזאת. לא בדורותינו, ולא בדורות הקודמים. אולי ישנם ששמעו, לכל"הפחות רבי יהושע בן לוי בעל המאמר שמע. אבל לא ידוע לנו על גדולים וצדיקים אשר שמעו, לא את 'אוי להם לבריות מעולבונה של"תורה, ולא 'שובו בנים שובבים'.

ואם לא שומעים אותה, בשביל מה היא יוצאת?

בת קול שיוצאת בעולם, פירושו שזה נשמע לבני אדם. כפי שמובא בגמרא עירובין [דף י"ג ע"ב], א"ר אבא אמר שמואל, שלש שנים נחלקו ב"ש וב"ה. הללו אומרים הלכה כמותנו, והללו אומרים הלכה כמותנו. יצאה בת קול ואמרה, אלו ואלו דברי אלהים חיים הן, והלכה כב"ה. את הב"ק הזאת, שמעו אותה. אחרת, איך נפתרה המחלוקת? הרי שלוש שנים, בית שמאי ובית הלל מתווכחים. כל אחד אומר, אנחנו הצודקים. בית שמאי אומרים, הלכה כמותנו. כי הגמ' ביבמות [דף יד.]. אומרת, כי בית שמאי 'מחדדי טפיי'. אנחנו חריפים יותר. ובית הלל אומרים, לא. אנחנו הרוב. יחיד ורבים, הלכה כרבים. והתורה אמרה, 'אחרי רבים להטות'. שלוש שנים היה הויכוח. כיצד הסתיים הויכוח? ע"י שיצאה בת קול. א"כ שמעו ממש את הב"ק בפועל. ומאז נתקבלה ההלכה בכל עם ישראל, שהלכה כבית הלל.

וכן בעניין תנורו של עכנאי [בגמ' בבא מציעא דף נ"ט ע"א], נחלקו רבי אליעזר וחכמים לגבי תנור שחתכו חוליות, ונתן חול בין חוליא לחוליא. רבי אליעזר מטהר, וחכמים מטמאין. הביא רבי אליעזר את כל הראיות שבעולם, ואת כולם הם דחו. לבסוף, חרוב יוכיח, אמת המים תוכיח, כותלי בית המדרש יוכיחו. כל זה לא עזר. עד שהוא אמר, מן השמים

שערי יצחק – השיעור השבועי

המשיכו. ויש בני אדם, ששמעו זאת והתעוררו, ואמרו כן, נכון, אבל מחר. עוד שבוע. עוד שנה. כשאהיה זקן. במקום לתפוס את ההתעוררות שישנה, באותו הרגע. כיון שהניצוץ התחיל לדלוך, צריכים לאחוז אותו בכל הכת, ולהמשיך.

לכן התשובה נקראת בלשון 'ועתה', כפי שנאמר [דברים י', י"ב] **וְעַתָּה יִשְׂרָאֵל מָה יְיָ אֱלֹהֶיךָ שְׂאֵל מֵעַמּוֹ, פִּי אִם לְיָרְאָה.** אומרים על כך חז"ל, אין 'ועתה' אלא תשובה. בכל מקום שכתוב 'ועתה', זאת תשובה. בכל מקום שזה נזכר. גם אם לא נראה לפי העניין והנושא שהדבר שייך בכלל אל התשובה, המפרשים בכל מקום מעיינים ומקשרים ומחברים את העניין הזה. הרי ישנם 'שבעים פנים לתורה'. חייב להיות קשר אל עניין התשובה.

מהי הסיבה, ש'עתה' זה תשובה?

שני דברים.

א' תשובה אפשר לעשות ברגע. 'עתה'. רשע גמור, בתוך רגע הוא יכול להיות צדיק. הרי מובא בגמרא [קידושין דף מט:], אמר לאשה הרי את מקודשת לי על מנת שאני צדיק, אפילו רשע גמור, מקודשת. שמא הרהר תשובה בדעתו. לכאורה, מתי הוא הרהר תשובה? ראינו אותו לפני שתי דקות מחלל שבת, או אכל נבילות וטריפות. אין פה 'פירושים' וכוונות. ידוע בודאי שהוא עשה עבירה, בלי ספק הוא רשע גדול, וכעת הוא צדיק? איך הוא יכול להיות פתאום צדיק? אלא, בתוך רגע הוא יכול לחזור בתשובה. החליט וגמר בלבו, לחזור בתשובה. למרות שיש לו גניבות וגזילות, כיון שהוא קיבל על עצמו שיחזיר את זה, הוא יכול לחזור בתשובה בתוך רגע. זהו עניין של החלטה. זה דבר אחד.

דבר שני, תשובה, זה 'ועתה'. כאשר בא לאדם הרהור תשובה, לתקן את עצמו, עליו 'לתפוס' זאת. אם הוא ידחה את זה לעוד איזה זמן, כל-שכן למחר, אזי הוא עלול להצטנן.

זכורני שמספרים על אחד שהיה בקי נפלא בש"ס, ישר והפוך. כל שאלה ששאלו אותו, היכן הגמרא הזאת ואיפה העניין הזה, הוא היה עונה מיד, במסכת פלונית בדף פלוני, וכן בתוספות פה ובתוספתא שמה. וכדומה.

פעם אחת הוא ישב בסעודה, ומישהו שאל אותו שאלה, באיזו מסכת מובא העניין הזה והזה? והוא לא ידע. התחיל לחשוב, אוי ואבוי. אני מתחיל לשכות.

יוכיחו. יצתה ב"ק ואמרה, מה לכם אצל רבי אליעזר, שהלכה כמותו בכל מקום. עמד רבי יהושע על רגליו ואמר, לא בשמים היא וכו'.

אם-כן, שמעו במראזניהם נאת הבת קול הזאת. הרי רבי יהושע ענה מיד לב"ק, 'אין משגיחין בבת קול'. רק שהרא"ש אומר [הובא בשדי חמד], כי לא כל בני האדם שמעו זאת, אלא רק יחידי סגולה. צריך זכות, כדי לשמוע את הב"ק. דעת הרא"ש, שהב"ק זה לא דבר הנשמע לכולם, אפילו לאנשים פשוטים, אלא רק אנשים הראויים לכך שמעו זאת. כי סוף סוף, זהו קול שיצא מן השמים. אמנם זאת לא נבואה, אבל הרי 'בת קול' היינו, שהקול הראשון הוא מן השמים, וזאת הבת של-קול. את זאת, שומעים בעולם שלנו. את הקול הראשון, אף אדם לא שומע. אבל את הב"ק, שמעו בכדור הארץ.

א"כ הב"ק הזאת שיוצאת ומכריזה 'אוי להם לבריות מעולבנה של-תורה', וכן 'שובו בנים שובבים', אם אנחנו לא שומעים אותה, וכי היא יוצאת לחנם?

אומר על כך ספר חרדים – מהר"ר אליעזר אזכרי, וכן מביא אותו בספר שבט מוסר מאת מהר"ר אליהו הכהן, בעל מדרש תלפיות – כי כולנו שומעים את הב"ק הזאת. כל בני האדם שומעים אותה. אין בן אדם שלא שומע את הב"ק הזאת. רק שאנחנו לא מבינים, את מי שאנחנו שומעים.

לכל אדם, ישנה התעוררות לתשובה. כל אדם שומע קול פנימי היוצא מן הלב, אם הוא עשה משהו שאינו טוב, כגון שעשה איזו עולה, איזו טעות, עשה מעשה לא הגון, או שהיה צריך לעשות משהו טוב ולא עשה. אנשים חושבים, שזהו 'מצפון'. כגון שאומרים, נקיפות מצפון, 'יסורי מצפון'. קול פנימי, שבא מן הלב.

מהיכן יצא הקול הפנימי הזה, מן הלב? הרי הלב הוא בשר ודם, למה שהלב ידבר על דברים רוחניים? הוא גשמי. אם האדם עשה משהו לא טוב, הלב ירגיש זאת?

אלא, זאת הבת קול. אותה ב"ק שיוצאת ומכריזה בעולם, היא מפיצה קדושה בכל העולם, ומעוררת את כל בני-האדם לחזור בתשובה. וההמשך, תלוי בנו. ישנם אנשים, שהם שומעים את הב"ק הזאת, והם אכן מתעוררים. עושים, מתקנים את עצמם. וישנם בני אדם, שלמרות ששמעו, הם 'מעבירים'. לא מעניין אותם. אכן קצת כאב להם בלב, אבל לא

כנראה אני צריך לחזור על הש"ס מחדש. קפץ מיד מחדר האוכל, נכנס לבית המדרש והתחיל ללמוד, לחזור על כל הש"ס. רבש"ע, אבל הוא לא בירך ברכת המזון. הוא עשה טעות.

שאלו את אחד מגדולי ישראל, כיצד להגיב על העניין הזה? והוא ענה, אכן על העניין הזה הוא ייענש. אבל דבר אחד בטוח, אם הוא היה מחכה עד אחרי ברכת המזון, היתה יורדת לו ההתלהבות, הוא לא היה עושה את זה.

נכנס פה קצת יצר הרע בעניין הזה, אבל רק ללמוד את הלקח ואת המוסר שבעניין. אם אדם התעורר, עליו לתפוס את ההתלהבות ולהמשיך אותה. הכאב הגדול שהיה לו שהוא לא זוכר. אם הוא ידחה זאת אפילו לכמה דקות, אם הוא לא ממשיך, אזי הוא הפסיד זאת. הוא כבר התקרר.

הבאתי את העניין, כפי שאני זוכר מלפני שנים רבות. אבל כיון שאנחנו משתדלים לדייק ככל האפשר, בדקתי אחרי השיעור, וראיתי להביא זאת כפי שהוא נדפס בס' הגדה של פסח תפארת שמשון (פינקוס) דף תק"ט.

כאן רואים אנו יסוד גדול. כשיש לאדם רגע של התעוררות ושל חיזוק, עליו לתפוס אותו מיד, ולא להמתין לזמן אחר. כי אם שוהים, ולו זמן מועט, עלולים להפסיד את הרגע.

בישיבת ואלאזין ישב פעם בחור בחדר האוכל, וסעד את לבו. באמצע האוכל ניגש אליו בחור עם שאלה, והוא לא ידע לענות עליה. מרוב צער על שלא ידע את התשובה, הוא קם מיד ממקומו – באמצע האכילה, לפני שבירך ברכת המזון – רץ לבית המדרש והתיישב ללמוד בהתמדה גדולה במשך שבע שנים רצופות.

ומספרים, שכשהגר"ח מבריסק זצ"ל שמע את הסיפור, אמר, יתכן אמנם שאותו בחור היה חייב להישאר ולברך ברהמ"ז, ורק אח"כ להתיישב ללמוד. אבל אילו היה מתעכב עד אחרי ברהמ"ז, הכל היה מתנדף. הוא תפס את הרגע עכ"ל.

וע"ע סגנון הסיפור בס' בנאות דשא פ' ויצא דף רנ"ו. ובשיעור שאמרנו בס"ד במוצש"ק ואתחנן התשפ"ג בשל"ד.

ביאורים שונים מאת מהרצ"א ומהרי"ץ על הפסוק בתהלים [ס"ב] וְלֹךְ אֲדֹנָי חֶסֶד, פִּי אֲתָה תְּשַׁלֵּם לְאִישׁ כְּמַעֲשָׂהּ. וחידוש ממרן שליט"א כי הקב"ה נותן לאדם שכר מלא ומושלם על מעשה טוב שעשה, כביכול שהוא התעורר לכך מעצמו, וזהו בכלל ה'חסד' של הקב"ה.

ונרמז הדבר בגעיא שבאות כא"ף, במלה כְּמַעֲשָׂהּ. וְלֹךְ אֲדֹנָי חֶסֶד, פִּי אֲתָה תְּשַׁלֵּם לְאִישׁ כְּמַעֲשָׂהּ [תהלים ס"ב, י"ג]. זהו הפסוק האחרון, בתהלים סוף פרק ס"ב. השם משלם לאדם, כפי מעשיו.

כך אנחנו אומרים גם בפיוט יגדל אלהים חי וכו', גומל לאיש חסד כמפעלו, נותן לרשע רע כרשעתו. אין הכוונה, 'איש חסד', אדם שהוא בעל חסד. רק בגלל הניגון והקצב, משתנית ההבנה ונשמעת כאילו הוא כך. אבל הכוונה האמיתית היא, 'גומל לאיש, חסד כמפעלו. נותן לרשע, רע כרשעתו'.

שואלים המפרשים, מדוע הדבר נקרא 'חסד'? הרי הקב"ה צריך לשלם לאדם שכר, על כך שהוא עשה את המצוה. שמרת שבת, התעטפת בציצית, הנחת תפילין, למדת תורה, מגיע לך שכר. למה הדבר נקרא חסד?

אומר מהרצ"א בספרו בני יששכר [חודש סיון מאמר ט'] בשם בקדמונים, כי כל מעשה טוב שהאדם עושה, זה לא מעצמו. אם לא היתה התעוררות, הבת קול שיוצאת מהר חורב, אוי להם לבריות וכו', אם לא היתה התעוררות של 'שובו בנים שובבים', לולא הב"ק הזאת שמכריזה זאת בעולם ומעוררת את בני האדם להתנהג כמו שצריך, בני האדם לא היו עושים כלום. הכל בעצם מתחיל מהקב"ה.

אם-כן, לא מגיע לאותו אדם שכר על מעשיו הטובים, כי הוא לא היה עושה זאת מבלי שהקב"ה היה מעורר אותו. כל ההתחלה היא מהקב"ה, הוא זה שעורר אותך. ממילא, אם הקב"ה משלם על המעשים הטובים, נותן עליהם שכר טוב, אזי זהו חסד, כי לא היה מגיע, כיון שכל ההתעוררות היתה מאת ה'. [ואין פירוש מהרצ"א בזה, סותר את עניין הבחירה אשר הוא סיבה לשכר ועונש, כי גם אחרי ההתעוררות, עדיין הבחירה בידו שלא להתעורר. וכמו שהוא לאידך גיסא, אף שיצר הרע מסיתו, עדיין הבחירה בידו שלא להימשך אחריו. איתמר].

כך מהרצ"א אומר, עפ"י היסוד דלעיל שאמרנו, כי כל התעוררות לדברים טובים בעולם, לתקן את נמעשים, לעשות מצוות ולקיים, הכל הוא בעצם מן ה'בת קול' הזאת, שמכריזה בכל העולם. זהו מה

שערי יצחק – השיעור השבועי

ולזה אמר הפסוק, כי אתה תשלם לאיש כמעשהו. זה מתסדך הטוב, מצד החסד הגמור, לא מן הדין. זהו ולך י"י חסד וגו'.

לכאורה, ישנו כאן ניגוד. כי אם ההתעוררות היא מהקב"ה, א"כ לא מגיע שכר, כי ההתחלה היתה מאת ה'. וכי מהרי"ץ חולק על כך שההתעוררות באה מהבת קול?

אבל נראה לי חידוש. ונקדים שנראה כי מהרי"ץ צודק. והסיבה היא, כי אכן ההתעוררות באה מאת ה', הב"ק שמכריזה בעולם 'אוי להם לבריות', 'שובו בנים שובבים', כל ההתעוררות של קדושה וקיום מצוות בעולם – כל דבר טוב שנעשה בעולם – הוא בעצם התחיל מהקב"ה.

אבל וכי לכן לא מגיע לי, אם עשיתי? הרי אמרנו לעיל, כי כל האנשים שומעים את הב"ק הזאת, אבל לא כולם עושים. ישנם הרבה אנשים, רובם ככולם, שלא מתעוררים. ההחלטה – בסופו של דבר – מסורה בידי, אני צריך להחליט אם כן או לא. אם כן, אני הוא שעשיתי.

נקח משל, אם האדם מתעצל, ובא מישהו ונותן לו מוסר, כגון למה אתה לא לומד? ביטול תורה. או ואבוי. והוא קיבל את המוסר, והתחיל ללמוד. מי מקבל את השכר? מי שנתן לו את המוסר? מי שעורר אותו? הרי בסופו של דבר, הוא זה שצריך להחליט, לאחר ששמע את דברי המוסר, האם ללמוד או ללמוד, האם לקיים את המצוה או שלא לקיים את המצוה. לא נעשה בעל כרחו, אלא מרצונו הטוב סבר וקיבל.

א"כ אני הוא שעשיתי. ואותו אחד שעורר אותי, הוא בבחינת 'גדול המעשה יותר מן העושה', מגיע לו שכר יותר ממני כי הוא עישה אותי, הוא זה שנתן לי את המוסר. אולם גם לי מגיע שכר על המעשה, כי סוף סוף אני זה שעשיתי. כי אני הוא שהחלטתי לשמוע, ולפעול לעשות זאת.

אלא מאי, הקב"ה נותן לאדם שכר, כאילו שהוא התעורר לבד, מעצמו. זהו ה'חסד'. [אחרי השיעור ראיתי שבליקוטים בסוף ספר קדושת לוי [אבות פ"ב משנה י'] מפורש כמו שאמרנו בס"ד, כי הגם שאין שומעים את הכרוזים הללו וכו' הקב"ה משלם כאילו אנחנו עשינו את ההתעוררות הזאת יעו"ש. שלי"ת].

נמצא שכאן אנחנו משתווים, מהרי"ץ עם מהרצ"א. דהיינו, מהרי"ץ אומר כי בכלל לא מגיע לך שכר על

שמקדש את כל העולם, ומביא בלבבות האנשים את הרצון ואת החשק לפעול ולעשות, לקיים את המצוות. כך הוא אומר. עפ"י היסוד של ספר חרדים והשבט מוסר. ועוד מגדולי ישראל.

הם עצמם אומרים, כי הדבר בבחינת מה שכתוב בגמ' מסכת מגילה [דף ג.], איהו לא חזי, מזליה חזי. לפעמים האדם מרגיש דברים, אמנם הוא לא רואה בעיניו כלום, אבל משהו פנימי בלבו מעורר אותו. מהבחינה הזאת. אם הוא לא שמע מאזניו, מזלו שמע.

גאון עוזנו ותפארתנו מהרי"ץ זיע"א מפרש [בעין חיים דף ק"י ע"ב] את הפסוק הזה באופן אחר. אבל צריכים לסדר ולהסביר את הדברים, כי נלע"ד בס"ד שאין כאן בעצם סתירה. מהרי"ץ אומר, מה הינך שואל? למה זהו 'חסד'? הרי מגיע לך שכר על המצוה שעשיתי? מדוע זה נקרא – נחשב שהקב"ה עושה לאדם טובה בכך?

עונה מהרי"ץ, כי לא מגיע לך שכר, מכיון שהינך עבד. הרי אנחנו עבדים של הקב"ה, כפי שנאמר [ויקרא כ"ה, נ"ה] **כִּי לִי בְנֵי יִשְׂרָאֵל עֲבָדִים. עֲבָדֵי הֵם, אֲשֶׁר הוּצֵאתִי אוֹתָם מֵאֶרֶץ מִצְרַיִם.** אם הקב"ה לא גאל את אבותינו, אם לא הוציאם מארץ מצרים, עדיין אנו ובנינו היינו משועבדים לפרעה במצרים. הקב"ה שחרר אותנו, קנה אותנו בכך לעבדים, וכי הינך רוצה שהקב"ה עוד ישלם לך? תגיד 'תודה רבה'.

מהרי"ץ שם כתב בזה"ל, 'חסד'. כך הגירסא. ולא גרסינן 'חסיד'. והוא לשון הפסוק, ולך י"י חסד כי אתה תשלם לאיש כמעשהו. והכוונה, כי אין מן הראוי ולא מן הדין לשלם שכר לאיש העושה טוב, כי מוכרח וחייב הוא לעשות רצון יוצרו כעבד לאדונו, ודי לו שיתקבל ברצון. תשמח שהקב"ה מקבל את המצוות שאתה עושה.

ולא די זה – דהיינו שהקב"ה מקבל את המצוות – אלא שהקב"ה מתחסד ועושה לפנים משורת הדין, ומשלם לאיש טוב כמעשה הטוב. איזה אדם משלם לעבד שלו? נותן לו משכורת? נותן לו פרס? והשכר שהקב"ה נותן, ישנם דברים שהשכר הוא לעולם הבא, וישנם גם דברים שאוכלים מפירותיהם בעולם הזה. זהו שכר עצום, הרבה הרבה יותר ממה שאנחנו משערים ומדמיינים. וזאת חוץ מכל החסדים, שבלאו הכי הקב"ה עושה איתנו.

הפעולה, כיון שאתה עבד. וזהו בעצם ה'חסד'. ואילו מהרצ"א טוען, כי ההתעוררות באה מאת ה'. הקב"ה נותן לאדם שכר, כאילו שהוא התעורר לבד.

*

בזה נבין בס"ד את הטעם, מדוע בפסוק 'כי אתה תשלם לאיש כמעשהו', ישנה געיא באות כא"ף שבמלה 'כמעשהו'. כמובא במנחת שי [שם], ובחלק הדקדוק למהרי"ץ. כאשר ישנה געיא, זה מושך אל"ף. כא-מעשהו. ישנה כאן אל"ף נעלמת. דהיינו, לרמוז כי האל"ף, התחלת המעשה, היא בעצם מאת ה'. בכל זאת, הקב"ה מחשיב שכביכול אתה עשית את ההתעוררות, ונותן לך שכר. זהו חסד גדול של הקב"ה. כפתור ופרח.

חידוש מבעל תרומת הדשן, בעניין הצדקה שמעבירה את רוע הגזירה, היות כי מי שעושה חסד עם העני הוא כביכול מלוה להקב"ה, ממילא הוא קובע לדון בבית-דין הגדול של רחמים. הרחבה בביאור המושג 'עבד לוח לאיש מלוה', והאם אזלינן בתר הלוח או בתר המלוה, התובע או הנתבע.

ישנו חידוש נחמד, מאת הגאון בעל תרומת הדשן, שמביא אותו תלמידו בעל לקט יושר, בהלכות ימי הסליחות [דף ער"ה]. הוא מעורר לגבי חשיבות העניין לתת צדקה, בימים הללו בפרט. 'ותשובה ותפילה וצדקה, מעבירין את רוע הגזירה' [עיין ירושלמי תענית פרק ח' הלכה ב']. אבל הוא מסביר שם, רעיון מיוחד. הוא אמר זאת, בדרשת שבת שובה.

הפסוק אומר, מְלוֹה יִי' חוֹנֵן דָּל [משלי י"ט, י"ז]. מי שמחונן עניים, הוא נחשב מלוה להקב"ה. והרי הכלל הוא, עֶבֶד לֹוֹה לְאִישׁ מְלוֹה [משלי כ"ב, ז']. א"כ אדם אשר נותן צדקה, הדבר נחשב שהוא המלוה, והקב"ה כביכול הוא הלוח.

ומובא הכלל במסכת סנהדרין [דף ל"א], כי כאשר ישנו ויכוח בין הלוח לבין המלוה, אם הם 'התעצמו בדין', הלוח אומר לדון בעיר שלו, והמלוה אומר נלך לדון בבית הועד, בבית דין הגדול, שומעים למלוה. והסיבה היא, 'עבד לוח לאיש מלוה'. המלוה עשה לו טובה. משו"ה כופין את הלוח, ללכת לדון בבית ה'ד' שהמלוה תובע אותו.

ולענייננו 'בבית דין הגדול' היינו, בבית הדין של מדת הרחמים.

כידוע מספר הזוה"ק, מדת החסד נקראת 'גדול', הרי כך זה גם בסדר של כח"ב חג"ת, כ'תר ח'כמה בינה ח'סד ג'בורה ת'פארת, רבים קוראים כך, ג'דולה ת'פארת. זה נקרא 'גדול'.

נקרא את לשון בעל תרומת הדשן. הדבר מובא בלקט יושר [שם], וכן בדרשות מהר"ח אור זרוע, בסוף הספר. שניהם הביאו זאת ממש מלה במלה, רק שבדרשות אור זרוע הנוסח הוא משובש, כי הכת"י היה מטושטש.

דרש הגאון מוהר"ר איסרליין בעל תה"ד בשבת תשובה, בענייני תשובה וצדקה, את הפסוק מלוה י"י חונן דל וגמולו ישלם לו, היינו מי שנתן צדקה לעני כאילו [ה]לוה להקב"ה. ומאחר שאנו מלוים להקב"ה, הוי כאילו אנו היינו המלוים והקב"ה הלוח.

ואמרי' בפרק זה בורר [סנהדרין דף ל"א ע"ב], מלוה אמר ללוה נלך לבי"ד הגדול, כופין את הלוח לילך אחר המלוה, דעבד לוח לאיש מלוה. והיינו נמי כן כביכול על הקב"ה. ומעתה ביום הדין, כשרוצה לדון אותנו, אומרים לו לילך לבי"ד הגדול, והיינו בי"ד של מדת הרחמים. ולכך כל אדם יתן צדקה, שיהיה המלוה עכ"ל. נשמע יפה מאד.

אך כאשר התחלתי לחשוב על כך, בשלב הראשון, קצת היה לי לא מובן, מה ילכו לדון בבית דין הגדול? על ההלואה? הרי לא דנים על הצדקה? הרי יש לאותו אדם, רשימה שחורה של הרבה עבירות, וכי כעת מדברים על ההלואה? בעניין ההלואה אין ויכוח, אכן נתת לו.

מה נגיד? שמה פשיטא שהולכים אחרי הנתבע? אבל הרי, ישנו ויכוח גדול בעניין זה. מי שמעיין בספרי הראשונים ובפוסקים, יראה שזאת בעצם מחלוקת גדולה איך לפסוק, כי מדינא דגמרא צריכים ללכת אחרי התובע, וכך פסקו הרמב"ם והש"ע, וגם מהרי"ץ פוסק כך בחידושו על חושן המשפט [סימן י"ד], שהולכים אחרי התובע.

כיום נפוץ בעולם, שהולכים אחרי הנתבע, אבל זאת רק שיטת הרמ"א, האשכנזים הולכים אחרי הנתבע. הרמ"א כותב, כי כך הוא המנהג.

בגמרא סנהדרין [שם] כתוב בזה"ל, שנים שנתעצמו בדין, א' אומר נדון כאן, ואחד אומר נלך למקום הוועד, כופין אותו ודן בעירו וכו'. אמר אמימר,

שערי יצחק – השיעור השבועי

אבל אם אמר המלוה נלך לבית דין הגדול, כופין את הלוה ועולה עמו, שנאמר עבד לזה לאיש מלוה. וכן אם טען זה שהזיקו או גזלו, ורצה הטוען לעלות, כופין בית דין שבעירו את הנטען לעלות עמו. וכן כל כיוצא בזה. זאת דעת הרמב"ם.

אולם רש"י [סנהדרין שם, ד"ה התוקף] אומר, כי הסיבה שהולכים לבית הועד היא, כיון ששם ישנם תלמידי חכמים הרבה, שיהא זה בוש מהם. הרי ישנם שם הרבה ת"ח חשובים, מגדולי הדור, א"כ הבעל דין שלו הוא מתבייש, ולא יגזים בטענות שלו נגדי, וכדומה. הדבר אינו שייך שם.

עכ"פ, זהו דרוש. ואין מקשין על הדרשן.

שאלה מהקהל: אם יתכן שיטעו, לא מקבלים את טענתו?

תשובת מרן שליט"א: כי יכול הוא לומר לדיינים שבעירו, פתבו לי מהיכן דנתוני. תכתבו את המקור והטעם לפסקדין שלכם, ועם זה הוא יכול ללכת לבית דין הגדול, למקום הוועד. ואם יתברר שאכן טעו, יתבטל פסקדינם.

שאלה מהקהל: ולפי רש"י למה לא מקבלים את הטענה כדי שהלוה יתבייש?

תשובת מרן שליט"א: כנראה זאת לא סיבה מִסְפֶּקת. רק נדמה לו כך.

*

ישנה נקודה נוספת, שצריכים להבין כאן, במלים שלו 'כופין את הלוה לילך אחר המלוה, עבד לזה לאיש מלוה'. כביכול הקב"ה הוא הלוה, ואנחנו המלוים, בכך שנותנים צדקה, ואז 'כופין' אותו. הא כיצד?

לפני כן, בכדי להסביר זאת יותר טוב, נבאר את המושג מלוה, 'מלוה י"י חונן דל'.

בספר מעם לועז [משלי, דף שכ"ט] מובא כך, 'מלוה י"י חונן דל וגמולו ישלם לו', שלמה ע"ה משבח בזה את מעלת הצדקה ואומר, מלוה י"י חונן דל, כי החונן דל כאילו מלוה להקב"ה.

ולא זו בלבד שמחזיר לו הלואתו, אלא גם נותן לו פירותיה, כמו שנאמר 'וגמולו ישלם לו'. וכן אמרו חז"ל, צדקה, יש לה קרן, ויש לה פירות. אוכל פירותיה בעולם הזה, והקרן קיימת לו לעולם הבא. ואמרו חז"ל [ויקרא רבה ל"ד], כתיב 'נותן לחם לכל בשר' [תהלים קל"ז, כ"ה], בא זה וחסף מצוה

הַלְבֵּתָא, כופין אותו וילך למקום הוועד. א"ל רב אשי לְאָמִימֵר, והא אמר רבי אלעזר כופין אותו ודן בעירו? הני מילי, היכא דקאמר ליה לזה למלוה. אבל מלוה, [משלי כ"ב, ז'] עבד לזה לאיש מלוה. הרמב"ם בהלכות סנהדרין [פרק ו' הלכה ו'] – וכן השלחן ערוך – סוברים, כי זה לאו דוקא מלוה ולוה, אלא אותו הדבר גם אם זאת תביעה של נזיקין, או של חבלה או פיקדון, וכן גזל, כל תביעה שישנה, הולכים לפי התובע.

אם כן, מה נאמר בנדון דידן? התובע הוא הקב"ה, או מדת הדין, המקטרג. מה יעזור כאן, שישנה כאן הלואה להקב"ה? הרי מה עם כל הדברים האחרים? אם נגיד, כי פשוט לו – להתרומת הדשן – שהולכים אחרי הנתבע, כמו הרמ"א, א"כ דל מהכא הלואה. אנחנו הולכים אחרי הנתבע, כאשר בני אדם נתבעים. אם הוא סובר ככה. אולם סוף סוף זאת מחלוקת בין הראשונים.

ובכלל יש לכאורה לשאול, האם שואלים אותנו בכלל, היכן לדון? הנשמות נידונות בעל כרחן. האדם נדון בעל כרחו.

לכאורה, הדבר אינו מובן, ברגע הראשון.

אבל לאחר שקצת מתעמקים בעניין, נראה אמנם כי זאת בעצם איננה שאלה. נכון שהדיון בעצם הוא לגבי הרבה דברים, אבל כיון שצריכים לשקול את משקל הזכויות והעוונות, ישנו בין הדברים גם את העניין של צדקה, א"כ כיון שישנו כאן דבר אחד שבו אני הוא המלוה, הדבר מחייב כביכול ללכת לפי המלוה. אתה משועבד לי.

ברם, אחרי ככלות הכל נראה לי, כי זהו רק דרוש בעלמא.

הרי מהי הסיבה, שהולכים אחרי המלוה? המלוה אומר, 'נלך לבית הועד', כי שם הדיינים הכי גדולים. הרמב"ם אומר, כי המלוה טוען, אולי הדיינים הנמצאים כאן יטעו. אם כן, הדבר אינו שייך בענייננו. הרי בנ"ד, מה שאומר התרומת הדשן, השאלה האם ידונו במדת הדין או במדת הרחמים. אין כאן שאלה של טעות, אלא השאלה מהי הגישה.

כך כתב הרמב"ם, שמא יטעו אלו הדיינים, ויוציאו ממון שלא כדין. ואח"כ בהלכה ז', במה דברים אמורים בשאר הדיינים שזה טוען וזה טוען – דהיינו לשניהם ישנן טענות האחד על השני – או כשאמר המלוה נדון כאן, והלוה אומר נלך לבית דין הגדול.

וכו'. אמר הקב"ה, עלי לשלם לו גמולו. זהו שנאמר וגמולו ישלם לו'.

ואמרו בגמרא [בבא בתרא דף י" ע"א], 'מלוה י"י חונן דל', אמר ר' יוחנן, אלמלא מקרא כתוב, אי אפשר לאמרו, כביכול עבד לזה לאיש מלוה.

אם הדבר לא היה כתוב בפסוק, לא היינו יכולים מעצמנו לומר זאת. אבל, רק לשבר את האוזן.

ונאמר, מלוה י"י חונן דל וגמולו ישלם לו. מי נחשב למלוה ה', אם הוא נותן לדל בדרך 'חן', שמראה עצמו כאילו הוא זקוק לשירותו, ומשלם לו על כך. וזהו שאומר, מלוה י"י חונן דל.

הוא לא נותן לו צדקה, בצורה שהעני מתבייש, אלא כביכול הוא זקוק לשירות שלך, תעשה לי טובה מסויימת ואני אשלם לך, כאילו הוא זקוק למרות שאינו צריך זאת בכלל.

כשם שהנהנה מיד הקב"ה אינו מתבייש, כך אין העני מתבייש כשנהנה ממנו. אם הקב"ה נותן לו, אין בכך בושה. וזהו שאנו אומרים בברכת המזון 'בחן ובחסד וברחמים', שהקב"ה מזמין פרנסתו בחן, שלא נתבייש.

בביאור עניין 'כפיית הקב"ה' כביכול.

מהו הביאור בעניין הזה, ש'כופין את הקב"ה'? ישנו ויכוח היכן לדון, והקב"ה אומר – מדת הדין – כי הוא המלוה, ונלך לבי"ד של מדת הרחמים. הקב"ה לא רוצה, כופין אותו. כך הוא הלשון. מה שייך כאן המושג, 'כופין'? היתכן?

כבר הבאנו בס"ד בשם הלשם, מאמר מפליא מהספר פרקי היכולות, וגם שם הלשון הוא, 'כפו את הקב"ה'. אנשי בית שני, עד שלא שמו אבן על אבן כפו את הקב"ה שיגלה להם רזי כל דבר, את כל סודות התורה, כל השמות הקדושים. גם כאן צ"ב, מה הפירוש 'כפו את הקב"ה'? הדבר מבהיל.

נלע"ד בס"ד כי התשובה היא, כי הקב"ה רוצה שיכפו אותו. כביכול. לא אותו עצמו 'כופין', אלא המדובר על מדת הדין. הרי הקב"ה, הוא הדיין הוא בעל דין והוא העד וכו', כדתנן במס' אבות. מהי השאלה, באיזה בית דין ידון? הרי הקב"ה מעל הכל? אלא מאי, ישנן מדות שונות. אפשר לדון במדת הדין, ואפשר לדון במדת הרחמים. השאלה היא, עם איזה הרכב של בית דין הוא יישב? לפי מה קובעים?

ואפילו כאשר ישנה החלטת מדת הדין, אבל ישנו גם מצב הפוך, שהצדיק גוזר והקב"ה מקיים.

הרי כתוב [ב"ב דף נט:]: במעשה של תנורו של עכנאי, שרבי נתן פגש את אליהו הנביא ושאל אותו, מאי קעביד קודשא בריך הוא בהאי שעתא?

הרי לפני כן יצאה ב"ק מן השמים – במחלוקת של רבי אליעזר וחכמים – ואמרה, מה לכם אצל רבי אליעזר, שהלכה כמותו בכל מקום? אתם יודעים מיהו רבי אליעזר הגדול, בן הורקנוס? גאון וגדול עצום ורב. הלכה כמותו בכל מקום. ורבי יהושע עמד ואמר, לא. אין משגיחין בבת קול. נו, מה הקב"ה אומר על כך?

כך שואל רבי נתן, את אליהו הנביא.

ענה לו, קא חייך ואמר, נצחוני פְּנִי, נצחוני בני. הקב"ה צוחק ואומר, הבנים שלי נצחו אותי. לכאורה, מהו הצחוק? הקב"ה שמח, זהו מה שהוא רצה, שינצחו אותו. אנחנו קצת לא מבינים את הדברים בעומק ובאופן מושלם ומדוייק, אבל לפחות יודעים להיכן הרוח נושבת. מבינים את הכיוון.

למה הקב"ה אומר, 'פְּנִי'? כאשר אבא ובן מתווכחים, והבן מנצח, וכי האבא נעלב? נצחוני בני'.

מי שיעיין בקונטרס תנורו של עכנאי [דף מ"ד, במראה הנוגה אות ל"ג], יראה כי הבאנו שם בס"ד בזה"ל, ולשון 'פְּנִי', מורה על רוב חיבתם, למרות הנצחון. גם אלה נצחו אותי, וגם אלה נצחו אותי. כביכול עושים נגד הטבע.

על-דרך שנאמר, פְּנִי אִם חָכֵם לַפֶּךָ יִשְׁמַח לְפִי גַם אֲנִי [משלי כ"ג, ט"ז].

וכמתבאר גם-כן – תשמעו דבר נפלא – ממה שכתב החיד"א בפני דוד [פרשת בראשית אות ל"א ד"ה אי נמי] בשם ספר זרע ברך [חלק ג'] וז"ל, דוד המלך היה סובר שהחכמה בראש, ולזה פתח ספר תהלים באל"ף, אשרי האיש וגו' [תהלים א', א']. ושלמה המלך ע"ה נחלק עליו, שהחכמה בלב, ולכן פתח ספר משלי במי"ם, משלי שלמה בן דוד וגו' [משלי א', א']. לרמוז שהחכמה בלב, כמו שהמי"ם היא באמצע האותיות. וזהו שאמר דוד המלך ע"ה, בני אִם חָכֵם לְבָדְךָ, שאם העיקר כמותך דהחכמה בלב, וזהו חכ"ם לְבָדְךָ, אף שהוא נגד סברתי, ישמח לבי. כשהבן נוצח לאב, ישמח, כמ"ש נצחוני בני עכ"ד.

וְדָר עַד עוֹלָם. אדרבה, זהו מה שהקב"ה רוצה שיעשו. חיכה כביכול שיעשה זאת.

וכן במשה רבינו ע"ה מצינו בתנא דבי אליהו, שהקדוש ברוך הוא עשה לו כתר גדול, עבור זה שהתפלל על בני ישראל, ולא הניח לקודשא ב"ה לעשות כרצונו. וז"פ כאן, אף שהצדיק מבטל רצונו, אעפ"כ נפשו אותה ויעש. שזה בעצמו הוא רצון הבורא, שיבטלו רצונו. ישנה מדת הדין, והקב"ה רוצה שיעשו ושיתקנו. הוא מחכה לכך. ונפשו איותה ויעש.

ומביאים שם עוד, בשם הדברי יואל [הושענא רבה] בזה"ל, 'הושענא למען נצחך' – אין את זה שם בנוסח שלנו, אבל עכ"פ הוא אומר כך – והכוונה בזה ע"ד שאמר זקני זצ"ל, השי"ת הוא יחיד ואנחנו הרבים, וקיי"ל יחיד ורבים הלכה כרבים, ע"כ כאשר נגזר אומר כן יקום, שזה רצונו ית', שנא' [שמואל ב' כ"ג, ג'] לִי דָבָר צוֹר יִשְׂרָאֵל מוֹשֵׁל בְּאָדָם, צְדִיק מוֹשֵׁל יְרֵאת אֱלֹהִים. כמו שפירש הנועם אלימלך, הנוי והנצח לחי העולמים. כי בן אדם אם מנצחים לו הוא מתבייש, אבל הקב"ה אם מנצחין אותו שש ושמת, והוא לנוי ותפארת. וכדמצינו בגמ', שאמר הקב"ה נצחוני בני, והיינו הנוי והנצח, שזהו הנוי והנצח, שזהו נוי מה שמנצחין אותו, הוא דייקא לחי העולמים. וז"ש הושענא למען נצחך, שמבקשים שבני ישראל יהיו המנצחים אותו יתברך, שאם נגזרה ח"ו איזה גזירה רעה ינצחו אותה בני"י ויבטלוה בתפילתם.

אמנם זהו אינו הפשט, של 'נצחך'. כי נצחך היינו מלשון נצח, קיים לעולם. לא מלשון ניצוח. אבל עכ"פ, ישנו כאן רמז.

לפי דברינו דלעיל, לכאורה העניין הוא פשוט. כי 'כפו את הקב"ה', אין פירושו שח"ו עושים נגד רצונו, אלא רק כי כך מדת הדין פועלת בעולם, והקב"ה מצפה שיהפכו זאת, שיעשו את ההיפך.

שאלה מהקהל: אבל כתוב בפסוק, פֶּלַא אֲשֶׁר חָפֵץ יְיָ עֲשֶׂה בַשָּׁמַיִם וּבָאָרֶץ וגו' [תהלים קל"ה, ו']?

תשובת מרן שליט"א: כאשר אין צדיקים שיבטלו את רצונו. כיעויין לעיל ד"ה וזהו. חובה לתרץ את שני הפסוקים.

כך אמרתי, כפי מה שנראה לי בעזרתו יתב'.

*

אם כפי שהינך אומר, שהחכמה היא בלב ולא בראש, ולא כפי שאני אומר שזה בראש, אם אתה צודק בכך, אזי ישמח לבי גם אני. נצחוני בני. אשמח שהדבר כך, כי 'אם חכם לבך, ישמח לבי גם אני'. ויעו"ש עוד בהרחבה.

*

תשמעו דברים נפלאים, בביאור עניין 'נצחוני בני'? בספר קדושת לוי [פורים, קדושה שלישית] – הובא במדור 'כפתור ופרח' שבסוף תלמוד בבלי 'מתיבתא', מסכת בבא מציעא [דף נ"ט] – כתוב פירוש נפלא בזה"ל, איתא [תהלים קט"ו, ב'–ג'] לָמָּה יֹאמְרוּ הַגּוֹיִם אֵיזָה נָא אֱלֹהֵיהֶם. וְאֵלֵהֵינוּ בַשָּׁמַיִם פֶּלַא אֲשֶׁר חָפֵץ עָשָׂה.

כלומר, שבשמים כל אשר חפץ עשה, לא כן כביכול בארץ, [לא] כל אשר חפץ עשה. כי בארץ, צדיקים יכולין לבטל גזירותיו יתברך שמו.

וזהו אחד משעשועי הבורא ברוך הוא, שברא בריאת נשמות צדיקים שמבטלין גזירותיו, כדרך האב המשתעשע עם בנו כשמנצח בן את האב. וכדאיתא בשלהי פרק הזהב, מאי עביד קודשא בריך הוא? קא חייך ואמר, נצחוני בני. וכשחם ושלום כשאין ישראל עושים רצונו של מקום, נמצא אין בתחתונים לבטל גזירותיו וזה שכינה בעליונים. נצחוני בני, שייך רק אם הם עושים רצונו של מקום. שדוקא אז הם נקראים בני, מה שאין כן כשאינם עושים רצונו של מקום, שאז נקראים עבדים, כידוע. עיי' למהרי"ץ בעץ חיים ח"א דף יא. ד"ה הערב, ודף מז: ד"ה את צמח.

אח"כ מובא עוד שם [ב'כפתור ופרח'], בשם הספר תפארת שלמה [ליקוטים, שמואל ב'] בזה"ל, וְהוּא בְּאֶחָד וּמִי יִשְׁיבֵנוּ וְנִפְשׁוּ אֹתָהּ וַיַּעַשׂ [איוב כ"ג, י"ג]. הקב"ה הוא יחיד בעולמו, ומ"מ הצדיק שנקרא 'מי ישיבנו ותגזר אומר ויקם', וזהו התענוג של הקב"ה שמנצחין אותו.

וזהו כוונת הש"ס [ב"מ דף נט:], מאי קעביד קב"ה? קא חייך ואמר, נצחוני בני. אף שבניו מנצחין אותו, זהו רצונו. ואדרבא משלם שכר, עבור זה שהם מתפללים עבור בני ישראל.

וכמ"ש [תהלים ק"ו, ו'] וַיַּעֲמֵד פִּינְחָס וַיִּפְלֵל, וַתַּעֲצֵר הַמַּגִּפָּה. הקב"ה עושה מגיפה, ומתים כ"ד אלף, ומי שעוצר זאת זהו פינחס? נו, וכי הקב"ה כועס על כך שהוא ביטל את המגיפה? וַתַּחֲשֵׁב לוֹ לְצַדִּיקָה, לְדָר

בספר צדקת הצדיק [אות צ"ג], למהר"ר צדוק הכהן מלובלין, הוא מפרש זאת בדרך אחרת. לא ירדתי כ"כ לסוף דעתו, אבל לכל הפחות אקרא בפניכם את דבריו.

בספרים רבים ראיתי מביאים את מאמר הפרקי היכלות, כולל עניין זה שכפו את הקב"ה, חיפשתי ולא מצאתי מי שמסביר זאת, חוץ מכמה"ר צדוק הנז'.

וזה לשונו שם, ה' יתברך מאיר לאדם, והאדם אין רגיל בזה עדיין, וקשה עליו לקבלו כיתד קבוע במקום נאמן שלא ימוט, ומאבדו.

ואח"כ האדם נוהה אחריו ומבקשו, והשי"ת אינו חוזר ופותח לו, כטענת השיבנו וכו', אם לא בקושי גדול, כעניין כשרציתי לא רצית, עכשיו וכו' [ברכות דף ז.].

וזה עניין מתן תורה [ש]היה בכפיית הר כגיגית, ואח"כ הדור קבלוה בימי אחשורוש ברצון, אבל לא נעשה להם נס בימי עזרא כבימי יהושע בן נון, שגרם החטא כדאי" בפ"ק דברכות [דף ד.], ר"ל חטא הקודם. ולא שרתה שכינה בבית שני. א"כ רואים לכאורה, כי בבית שני – בימי אחשורוש – הדור קיבלוה ברצון. נו, אם כן היה צריך לעשות להם נסים. למה לא שרתה שכינה?

מצד שני, הוא מביא את המאמר שבפרקי היכלות בזה"ל, ומ"מ איתא בסוף ספר היכלות, שאעפ"י שניתנה תורה – דהיינו בפעם הראשונה, בזמן משה רבינו – מ"מ כל מעלותיה, עיין שם י"ז מעלות דחשיב, לא היו עד הבית שני, ואעפ"י שלא שרתה בו שכינה. רואים, שבבית שני היו דברים, אשר לא היו מקודם. הכיצד?

עוד מעט אסביר זאת, רק קודם נגמור לקרוא את דבריו.

ועיין עוד שם אח"כ, שלא הניחו אבן על אבן בבית שני, עד שכפו להקב"ה וגילה להם רזי כל דבר עי"ש. וכפו, הוא נגד כפיית הר כגיגית דמתן תורה. הוא בדר"כ כותב את דבריו בקצרה, והאמת היא כי לא ירדתי לסוף דעתו, מה הוא מתכוון. מי שיתעמק בכך, ויזכה להבין מה כתוב פה, שיודיענו. אני רק אומר זאת, בכדי להשלים את התמונה'.

הוא אומר, כי הרי הקב"ה כפה הר כגיגית, כביכול הכריח את ישראל לקבל את התורה – ולא ניכנס כעת אל הפרטים – וכעת כביכול הם חזרו וכפו אותו.

[לכאורה כוונתו לומר שבמעמד הר סיני לא קיבלו את התורה עד שכפה עליהם הר כגיגית. אבל בבית שני, לא זו בלבד שקיבלוה ברצון, אלא שחזרו הם וכפו אותו ליתן להם יותר ממה שנתן בהר סיני. איתמר].

והביאור בכך הוא מוסיף, שהרי בבית שני ביטלו את היצה"ר של עבודה זרה. לכאורה, הרי הקב"ה ברא את היצה"ר?

בכך שהם ביטלו אותו, וי"ל דכפיה זו הוא ביטול היצה"ר שאמרו ביומא [דף סט:]: שהוא נגד רצון השי"ת, כמ"ש ואשר הרעותי, וכמ"ש בפרק אין עומדין ובהחליל]. ידוע המובא שם, בגמ' ברכות דף ל"א סוף ע"ב, שאליהו הנביא הטיח דברים כלפי מעלה ואמר, ריבוננו של עולם, אתה גרמת להם, אתה הסיבות את לבם אחרנית'. מניין שחזר הקב"ה והודה לו? שנאמר, 'ואשר הרעותי'. הקב"ה כביכול מודה, כי בעצם הוא הגורם. א"כ כאשר הם ביטלו את היצר הרע, וכי זהו רצון ה'?

והעצה בהעלם הוא ד"ת, וכדרך שאומרים [מ"ר ריש איכה] הלואי אותי עזבו ותורתני שמרו. וכן בבית שני, החלו חכמי המשנה ועז"א שכל מעלות התורה היה שם יותר, וזה באמת גדול יותר, כמ"ש בב"ב [דף יב.]. חכם עדיף מנביא. כך הוא כותב. ישנם כאן דברים, שצריכים לפרשם.

המשך ביאור דברי פרקי היכלות, בעניין י"ז מעלות בתורה שלא היו עד זמן ביהמ"ק השני, ושקלא וטריא בדברי בעל הלשם [שהובאו בשיעור הקודם].

הוא עמד על הנקודה, כפי שהוא כותב שם, כי ישנם שבע עשרה מעלות בתורה, שלא היו עד בית שני, כמו שהקדמנו.

כוונתו היא, למה שכתוב בספר פרקי היכלות, כפי שהבאנו בשיעור הקודם. כתוב שם כך, תורה ניתנה – בבית ראשון – אבל – תעשו חשבון שהם י"ז – א' הדרה, ב' ויקרה, ג' כבודה, ד' וגדולתה, ה' ותפארתה. ו' אימתה, ז' פחדתה, ח' ויראתה. ט' עשרה, י' וגאותה, י"א וגאונה. י"ב זיעתה, י"ג וזיותה. י"ד עוזה, ט"ו ועוזתה. כתובות כאן מלים, שאמנם אנחנו קוראים אותן, אולם לא מבינים היטב מה כתוב פה. אנחנו לכל הפחות קוראים זאת, יש לנו זכות לקרוא את זה. ט"ז ממשלתה, י"ז וגבורתה. לא ניתנו, עד שנבנה הבית האחרון.

אלא, מכאן ואילך אמנם ניתנה רשות, אבל הדבר הצטמצם. לא כפי שהיה בדורות הקודמים.

אם כי – אני חייב להעיר – ישנם כאן דברים, שאינם ברורים. שצריך לפענח אותם. מי שיזכה להבינם, יודיע לנו ושכרו כפול מן השמים. רק נגיד את השאלה. הוא כותב, שהקב"ה אומר להם, אני יודע מה אתם מבקשים. ולבי הכיר מה אתם מתאוים. אני יודע מה אתם רוצים, ולבסוף הוא אכן נתן זאת. תורה מרובה אתם מבקשים. והמון תלמוד. ורוב שמועות. לשואל הלכה אתם מצפים. ולהמון רזיי אתם מחמדים. להרבות תעודה הרי הרים. להעלות תושיה גבעות גבעות. להגדיל תלמוד בחוצות. ופלפול ברחובות. להרבות הלכות כחול היס.

ובנים (ר"ל תלמידים) כעפרות תבל, להושיב ישיבות בשערים. לפרש בהן איסור והיתר. לטמא בהם את הטמא, לטהר בהם את הטהור. להכשיר בהם את הכשר, ולפסול בהם את הפסול. להכיר בהם את הדמים להורות לנידות מה יעשו.

עניין זה נדפס גם בספר בתי מדרשות [ירושלם התש"מ] כרך ראשון דף קי"ד יעו"ש.

זאת למשל אינני מבין. וכי הכרת הדמים, היה רק בבית שני? וכי בבית ראשון, לא היה 'חמשה דמים טמאים, וחמשה דמים טהורים'? הרי הדבר נלמד במס' נדה [דף כ.]. מַפְסוּקִים מן התורה? פשיטא שהם היו יודעים. ההיפך, בדורות האחרונים כבר לא יכלו להבחין. אם כי זהו כבר בסוף תקופת מייסדי תורה שבע"פ, בזמן האמוראים האחרונים, כמ"ש הרא"ש שם ושאר מפרשים, אבל עכ"פ התנאים כן ידעו. אבל וכי להכיר את הדמים, רק הם ידעו? הדבר לא כ"כ מובן.

גם 'להורות לנדות מה יעשו? זהו דבר, שצריך צפנת פענח. נגר ובר נגר דליפרקיניה.

ידוע שדוד המלך אמר, ידי מלוכלכות בדם ובשפיר ובשליא, לטהר אשה לבעלה, כדאי' בגמ' ברכות [דף ד' ע"א] ובגמ' מגילה [דף י"ד סוף ע"א], אביגיל נטלה דם והראתה לדוד, שיפסוק אם הוא טמא או טהור. והוא שאל אותה, וכי רואים דם בלילה? פירש רש"י, הלא צריך להבחין מראיתו, אם מחמשה דמים הטמאים באשה יעו"ש.

[לגבי תמיהתנו בעניין להכיר בהם את הדמים, העיר כאן ידידנו הרה"ג אח"כ שליט"א בזה"ל, הלא התמיהה היא גם על מאי דאיתא נמי התם, לפרש

ישנם כאן י"ז מעלות, שניתנו בבית שני.

*

בעל הלשם, מדגיש את העניין הזה, שבגלל זאת – הבאנו כבר את השאלה שלו – כי רואים שבבית שני נעשו הרבה נסים, שהם לכאורה הרבה יותר ממה שהיה מקודם. על כך הוא אומר, כי הדבר הזה הוא מאז, כיון שנתגלה להם כל רזי תורה.

הסברנו בס"ד על פי זאת, איך זה שחכמי קשטיליא עשו נסים ונפלאות, והטריחו כביכול את הקב"ה, מה שרואה הסתכן בגלל כך.

צריכים להבין, כדלקמן. בעל הלשם אומר, כי בבית שני, כל זמן שהיו מייסדי התורה שבע"פ, היה להם רשות לעשות נסים ונפלאות, מה שלא היה בדורות הראשונים. וגם בקלות, ואפילו ללא סיבות מוכרחות. מבית שני, הקב"ה גילה כל רזי תורה, מסר אותם. משמע מדבריו, כי זהו רק עד סוף ימי בית שני, ואנחנו הרי מדברים על חכמי קשטיליא, שהיו לפני כ-600 שנה. זה כבר לא מייסדי תורה שבע"פ. ע"כ צריכים להסביר את הנקודה, כדלקמן. בדורות הראשונים, היו גדולי תורה – גדולי וענקי ישראל – מיוחדים, אשר עשו נסים ונפלאות. כגון משה רבינו. וכן יהושע, שמש בגבעון דום וכו'. וכן אלישע. ואליהו הנביא בהר הכרמל, שהוריד אש מן השמים. אבל בבית שני, אפילו קטן שבכם יכול להחיות מתים. מה שעשה אלישע, ואליהו הנביא, אפילו קטן שבכם – כל אמורא – יכול להחיות מתים. איך זה?

התשובה היא, כי נפתחו שערי החכמה. נתגלו רזי תורה. ובשלב הבא, לאחר שנגמר זמן מייסדי התורה שבע"פ בבית שני, חזר המצב כפי שהיה מקודם, אבל עכ"פ את הסודות ואת השמות הקדושים, את זאת כבר קיבלנו. ממילא, חזרנו שרק יחידי סגולה עושים זאת, וממילא לכן חכמי קשטיליא יכלו לפעול כפי שעשו.

כך נלע"ד בעזרתו יתב' שמוישיבים הדברים. אחרת, ישנה סתירה. כי במקום אחד הוא עצמו כותב, וזכו לזה עד סוף הזמן דכל מייסדי התורה שבע"פ, דהיינו בבית שני. ובמקום אחר הוא בעצמו כותב, שהקב"ה אומר בזה"ל, ולא עלתה על לבי ליתנו לכל הדורות אשר מימות משה ועד עכשיו, לדור זה היה שמור להשתמש בו 'עד סוף כל הדורות'.

עם התנור של רבי זירא – ולכאורה הדבר אינו דומה. וכן לגבי מה שהוא שואל, מה החידוש בקריעת ים סוף, הרי גם רבי פינחס בן יאיר קרע את נהר גינאי. כך הוא אומר, ולפי זה הוא בונה את המהלך שלו. אבל למעשה, יכול להיות שהקושיות שלו אינן מוכרחות, כי הרי גם מהר"ח בן עטאר שאל את השאלה הזאת, והוא הולך בדרך אחרת בכלל.

לגבי הפסוק [שמות י"ד, כ"ז] וַיֵּשֶׁב הַיָּם לַפְּנוֹת בְּקֶרֶךְ לְאֵיתָנוּ, וּמִצְרַיִם נָסִים לְקֶרְאָתוֹ. חז"ל דורשים, כי 'לאיתנו' היינו, 'לתנאי'. לתנאו הראשון. הקב"ה עשה תנאי בבריאת העולם, שיבקעו המים ביציאת ישראל ממצרים.

שואל מהר"ח בן עטאר, מהו התנאי? וז"ל, וצריך לדעת אופן התנאי. אם היה ליוצאי מצרים, אם כן למה נרעש בפעם הזאת, כמאמרם ז"ל [שמות רבה פכ"א] שהתריס כנגד משה ואמר לו, אין אני נקרע מפניך, שאני נבראתי ביום ג' ואתה נבראת ביום ששי וכו', עד שנטה ה' ימינו לימין משה, דכתיב (ישעיהו ס"ג, ז') מוליך לימין משה.

ועוד, רואני כי ליחידי סגולה, היה נקרע בעל כרחו, כמעשה הובא בחולין [דף ז.]. ברבי פינחס בן יאיר וכו'. ואם לא התנה עמו, אלא ליוצאי מצרים לבד, מה כוחו של ר"פ בן יאיר עליו השלום, להתגבר על מעשה בראשית. אצל משה, הים לא רצה להיקרע, וכאן רבי פינחס בן יאיר קורע? אכן ישנו תנאי, אבל אם התנאי הוא רק ליוצאי מצרים, א"כ מה כוחו של רבי פינחס בן יאיר?

והוא מיישב, כי אז עדיין לא היה מתן תורה. ולכן שאני רבי פינחס בן יאיר, שהוא היה אחרי מתן תורה. וזה לשונו, אכן תנאי זה, הוא בכלל התנאים שהתנה ה' על כל מעשה בראשית, להיות כפופים לתורה ועמליה, ולעשות כל אשר יגזרו עליהם. וממשלתם עליהם, כממשלת הבורא ברוך הוא.

ולזה תמצא כמו כן בשמים ובארץ ובכוכבים ובשמש וירח, שלטו עליהם הצדיקים יחידים, ואין צריך לומר מרובים, כאשר חקק ה' להם בעת הבריאה. והוא סוד אמרו [ישעיה מ"ג, א'] בְּרֵאשִׁית יַעֲקֹב וְגו'. ואמרו ז"ל [ויקרא רבה פרק ל"ו], שאמר הקדוש ברוך הוא לעולמו, מי בראך, מי יצרך, ישראל. והכל בכח התורה. וצא ולמד מ"ש בפסוק בראשית.

בהן איסור והיתר, לטמא בהם את הטמא ולטהר בהם את הטהור, להכשיר בהם את הכשר ולפסול בהם את הפסול. אבל לענ"ד נראה דלא קשיא מידי, שחוזר על מה שאמר להושיב ישיבות בשערים לפרש בהן איסור והיתר וכו', ור"ל שיהיו ישיבות בכל מקום ומקום, באופן שכל איש ישראל בכל מקום שהוא, יהיו מצויים לפניו חכמים להורות לו הלכה בכל העניינים הללו. וגם מחמת ריבוי התורה והחכמה, לא יטעו לטמא את הטהור ולהכשיר את הפסול או בהיפך, וכן לא יטעו בהכרת הדמים. ושלא יש להעמיס עוד, שהכוונה שיכירו את הדמים אפילו שלא בחוש הראייה עכ"ל. וישר כוחו. כגון ע"י הרחה, כנז' בנדה דף כ' ע"ב (יב"ן).

בכל אופן, לגבי מה שהוא אומר, 'זוכו לזה עד סוף הזמן דכל מייסדי התורה שבע"פ', מצייין בעל מאיר הלשם [בהערה 56] את הגר"ח בהקדמתו לספרו שנות אליהו, שכתב בזה"ל, כיון שגלו ישראל, מלכה ושריה בגויים, אין תורה, ולא כהן מורה הן גוענו אבדנו תורה שבע"פ ח"ו, לולי ה' צבאות הפליא חסדו עמנו וכו', וטרם נגזר האור עוד הורשו להתבונן על פי סברתם, ולקבוע לנו הלכתא כמאן, ולהוסיף לנו מימרות, עד ר"א ורבינא סוף הוראה. ומיום שנסתם ונחתם התלמוד בבלי, נסתם כל חזון מלחזות להבין ולהורות מדעתינו, רק כעורים נגשש עכ"ל.

מכאן רואים, כי הדבר קשור רק עד מייסדי תורה שבע"פ. אבל לכאורה חייבים פה, לחלק כמו שאמרנו לעיל.

[בשיעור הקודם אמר מעכ"ת, כי יש מפרשים מעשה דרבה דשחטיה לרבי זירא, שלא שחטו ממש וכו', ואס"כ אינו דומה לאליהו ואלישע שהחיו מתים. ויש להעיר כי אותם חכמים שפירשו כך במעשה דרבה, לפי דרכם בכל כי האיי גוונא, מסתמא אית להו כדעת המפרשים שאפילו גבי אליהו ואלישע לא מיירי במתים ממש. איתמר].

בבירור ההבדל שבין הנסים והנפלאות שנעשו בדורות הראשונים, לאלה שנעשו בדורות האחרונים. תירוץ לסתירה שבינו לבין הגר"ח בספר גדולת חיים.

לגופו של עניין, כפי שאמרנו לכם בשיעור הקודם, השאלות שהעלה בעל הלשם, אינן כ"כ מובנות לנו. הוא משוה את הנסים – הכבשן של אברהם אבינו,

שערי יצחק – השיעור השבועי

עוד הקשה, מהו גודל הנס והפלא? והלא מצינו כמה פעמים, שנתבקעו המים ונפלגו ליחידי סגולה. וכגון רבי פינחס בן יאיר וגינאי והנלוה עליו [חולין דף ז: עיי"ש. ע"כ קושיות האו"ח ז"ל].

צריך עוד להבין ולדעת, מהו זה שכתבה התורה"ק זבני ישראל הלכו ביבשה בתוך הים וגו' חומה וגו'. אחר שכבר כתוב לפני זה, ששבו המים להילוכן כדרך, וכסו לכל חיל פרעה וגו' לא נשאר בהם עד אחד. ומה גם, שכבר הודיעה לכו תוה"ק כ"ז מקודם. גם לכאורה אינו מובן מה שכתבה תוה"ק בסוף השירה, כי בא סוס פרעה וגו' ובני ישראל הלכו ביבשה וגו'. כי כבר כתוב הכל לפני זה.

והוא עונה, שישנו הבדל גדול. לגבי קריעת ים סוף, הרי מה שהיה צריך לעשות תנאי, הדבר בגלל ששם – קריעת הים – הרי זה לא היה האחד אחרי השני. הרי כידוע, מובא בפסיקתא, וכן בתוספות בערכין [דף ט"ו ע"א ד"ה כשם], כי בני ישראל לא עברו את ים סוף, מעבר לעבר. זה לא שהם היו פה, ועברו אל שפת הים השנייה. אלא, הם נשארו באותו הצד, רק שהם עברו באותו צד, כמו קשת. כל המטרה היא, בכדי שהמצרים יכנסו אל הים, כדי להטביע את המצרים, ולא כדי לעבור אל העבר השני. א"כ בעצם, ישראל והמצרים היו מאד קרובים. זה לא שהמצרים ראו שהים נבקע, ואז הם נכנסו, ישראל יצאו ועלו אל היבשה, ואז הקב"ה יִיָּשֵׁב יְיָ עֲלֵהֶם אֶת מֵי הַיָּם, וּבְנֵי יִשְׂרָאֵל הֵלְכוּ בַיַּבֶּשֶׁה בְּתוֹךְ הַיָּם [שמות ט"ו, י"ט]. הדבר לא היה כך. אלא שבאותו הזמן עצמו, היה לישראל ולמצרים, פעולה הפוכה אלו מאלו. ישראל והמצרים היו האחד על יד השני, שניהם עדיין נמצאים בתוך המים, ולעם ישראל הים היה נקרע, ולמצרים הוא היה מכסה אותם. זאת היא המעלה. היה נס בתוך נס, כי צד אחד היה בקוע, וצד שני המים מכסים. משא"כ לגבי מה שהיה עם רבי פינחס בן יאיר, הוא קרע את הנהר ועבר לצידו השני. וז"ל ספר אוהב ישראל, אכן י"ל בהעיר לב, דהנה קריעת ים סוף היה כמין קשת [עייני פי הרמב"ם אבות פ"ה מ"ד. ותוספות ערכין דף טו.], ובאותו צד שנכנסו בו בני ישראל משפת הים, באותו צד עצמו יצאו ג"כ מן הים, רק שנקרע להם כמין קשת. וכאשר נכנסו בני ישראל בתוך הים, נבקעו המים ונצבו כמו נד, עד שנכנסו כולם, וגם פרעה וחילו הבאים אחריהם בים היו קרובים להם ממש בתוך

והנה ביציאת ישראל ממצרים, עדיין לא קיבלו התורה, ואין גזירתו על הנבראים גזירה. ולזה לא הסכים הים ליחלק להם, וטען למשה, אתה נבראת בששי ואני בג'. זה רמז, כי אינו בן תורה. שאם היה בן תורה, הנה הוא קודם לו, כי התורה קדמה לעולם כולו.

ולזה נתחכם ה', והוליד ימינו לימין משה. פירוש, הראהו – הראה לים – כי הוא – משה – בן תורה, המתייחס לה ימין, דכתיב [דברים ל"ג, ב'] מימינו וגו'. וכשראהו, תכף ומיד נקרע, כתנאי הראשון. ולזה כל צדיק וצדיק שיעמוד אחר קבלת התורה, יביא בידו שטר חוב א' לכופו ליחלק לפניו. ותמצא שכשלא רצה ליחלק לר' פנחס בן יאיר ולהמתלוה עמו, רצה לקנסו, ופחד הים ממנו.

כך מיישב, מהר"ח בן עטאר.

א"כ לפי דבריו, הוא משווה את הנסים הללו, האחד אל השני. זה לא שבזמן רבי פינחס בן יאיר, היתה אפשרות יותר בקלות לעשות נסים, כדברי הלשם, אלא שזהו כוח התורה. [נראה שגם האור החיים מודה שהנס שעשה רבי פינחס בן יאיר, הוא הרבה פחות מנס קריעת ים סוף, וכמובן מאליו. אלא דקשיא ליה הלא אפילו זה אי אפשר שיהיה מבלי תנאי. איתמר. כי בקריעת ים סוף נקרעו כל מימות שבעולם, ונבקעו המים בקול גדול אדיר וחזק כנו' במכילתא ע"פ ויבקעו המים. ואעיקרא ים גדול בהרבה מנהר. יב"ן].

שאלה מהקהל: למה צריך היה להגיע לר' פינחס בן יאיר, הרי יכול היה להקשות רק מיהושע בן נון, שנבקע אז נהר הירדן?

תשובת מרן שליט"א: כנראה זה נכלל ביוצאי מצרים. מה לי ים, מה לי נהר. העיקר מים.

קל וחומר, בעל אוהב ישראל מאפטא [פרשת בשלח דף צ"ז], שהוא ג"כ שואל את השאלה הזאת, כפי ששאל מהר"ח בן עטאר. הוא מביא את מהר"ח בן עטאר, ומוסיף עוד שאלות, ויש לו מהלך אחר לגמרי.

כך הוא כותב, הקשה האוה"ח הק' ז"ל, הלא זה אינו מקום קיום התנאי, שאז שבו המים לתקפם לילך כדרך הטבעי, ועיקר התנאי היה שיקרע לפני בני ישראל וילכו בתוכו ביבשה. ומהראוי היה לרמז קיום התנאי אצל הבקיעה.

בקיעת הים. ואז כשהיו ישראל וגם המצרים בעת זמן אחד בתוך הים, והיה עליהם קיטרוג גדול, כמאחז"ל [שמו"ר כ"א] מה נשתנו אלו מאלו. ועכ"ז התחיל הים להשיב את מימיו על המצריים ויכסו מים צריהם, ולפני בני ישראל נבקע הים ונקרע להלן, עד שיצאו מתוך הים לחוץ.

וזה היה עיקר הנס והתנאי עמו במעשה בראשית. היינו שבאותו העת זמן עצמו שישבו המים על המצרים, יהיה נבקע ונקרע לפני בני ישראל, וילכו בתוכו ביבשה. וזה היה לפנות בוקר, אשר היו כולם כאחד, ישראל והמצריים אז בתוך הים זה אחר זה ממש. ולכך כתיב כאן זה הרמז, לאיתנו היינו לתנאו. ולזה הודיענו תוה"ק פעם שנית, היינו שבעת ששבו המים על המצרים, באותו רגע עצמו היה בבקיעתו לפני בני ישראל. וזהו פירוש הפסוק כי בא סוס פרעה וגו', היינו בתוך העת ממש כאשר בא סוס פרעה וגו' בתוך הים, והשיב הים עליהם את מימיו, אז ובני ישראל הלכו ביבשה וכנ"ל, כדי שיוכלו לצאת חוצה על שפתו. וזה היה עיקר הנס.

לכן כתוב בסוף, 'כי בא סוס פרעה'. הסיבה שחוזרים על כך, להגיד שהדבר היה באותו הזמן. א"כ הוא מחלק, כי הנס של קריעת ים סוף היה יותר גדול. בקיצור, הדבר אינו משתלב.

הסיבה שאני אומר זאת, כדי להוכיח כי לכאורה קושיות בעל הלשם, אינן מוכרחות. אם כי אולי מסקנתנו נכונות מצד עצמן.

*

ואכן מצד שני, הבאנו כבר בקצרה כי הגרי"ח בספרו גדולת חיים [דרשת שבת הגדול, שנת התרנ"ה, דף רכ"ו], כותב לכאורה ההיפך בדיוק ממנו. הפוך ממסקנתו.

וזה לשונו, מה שתמצא באחרית הימים, בדורות האחרונים רבו המתפקדים בתורת ה', ואינם מאמינים בנסים הקדמונים הכתובים בתורה ובדברי חז"ל, ונוטים אחרי פלסופיא הטבעית.

רצונו להסביר, למה בדורות האחרונים ישנם הרבה כופרים ורשעים, שאינם מאמינים בנסים. מה קרה? הוא אומר על כך שתי סיבות, אולם כיון שהזמן קצר, נגיד רק את מה שנוגע לענייננו, שזאת הסיבה הראשונה.

בדורות הראשונים של נביאים ובעלי רוח הקודש היו הנסים והנפלאות אשר היפך הטבע, נמצאים

תמיד לעיני הכל, ולכן יאמינו בכל אשר דיברה תורה ודיברו חז"ל ביציאת מצרים ובמדבר, וביאתם לארץ. כי הרואה דבר נסיי בעיניו, למה לא יאמין בסיפורי נסים אחרים?

הרי רואים בעינינו, נסים ונפלאות. אמנם את קריעת ים סוף הוא לא ראה, אבל הוא ראה את 'שמש בגבעון דום', או את האש יורדת מן השמים בהר הכרמל. וכן שמואל בימי קציר חטים, הוא מתפלל ואז יורד תכף גשם. א"כ למה שלא יאמין לקריעת ים סוף? הוא ראה שישנם דברים פלאיים. על כן, הוא מאמין ממילא גם למה שהוא לא ראה.

וגם בדורות התנאים והאמוראים ועוד דורות שאחריהם, הגם כי נתמעטו הנסים והנפלאות, עם כל זה לא יבצר מהיות גדולים בישראל בכל דור ודור, אשר על ידם היו יהיה נס פלאי לפרקים. והמון העם המה ראו כן תמהו ממראה עיניהם, ולמה לא יאמינו בקדמונים. מצד אחד נתמעטו הנסים, אבל בכל זאת היו פה ושם נסים, על כן הם מאמינים.

ואפילו בדורות האחרונים, אשר היו בחמש מאות שנים הראשונים של אלף הששי, לא היה אלמן ישראל מגדולי הדור בעלי אות ומופת. ופוק תזי, כמה נפלאות מן רבינו האר"י ז"ל, ועוד אחריו גם כן. [הלא מזמן האר"י עד זמן הגרי"ח יש פחות מחמש מאות שנה. איתמר].

אך עתה בעונותינו הרבים, בזה החמש מאות שנים האחרונים של אלף הששי, אין אות ומופת נעשה בעולם, ונתרחקו הבני אדם מן הנהגה הנסית לגמרי, ולכן רבו המתפקדים הפוקרים באמונה ומכחישים כל דבר היוצא מן הטבע, וגם הם נעזבים מאמונת תורה שבכתב ותורה שבעל-פה.

אבל באמת תהילות לאל יתברך, יש ויש כמה וכמה בעלי יהדות, אשר לבם חזק בתורה שבכתב ותורה שבעל-פה, והם מאמינים בכל הנסים הפלאים, כאילו ראו אותם בעיניהם, ואין להם שום הרהור וספק בשום דבר כלל. למרות שלא ראינו נסים ונפלאות, אנחנו מאמינים בלי לראות.

וזה הטעם הראשון, רמזו הכתוב באמרו זריחק י"י את האדם, ורבה העזובה ברקב הארץ, כי הנביא דיבר כאן בדורות האחרונים, אשר הם בחמש מאות שנים האחרונים של אלף הששי וכו'.

הוא מדייק, למה כתוב בפסוק, שם הוי"ה?

שערי יצחק – השיעור השבועי

אלא בקלות, והגדולת חיים אומר לנו כי נתמעטו הנסים והנפלאות.

אלא, נראה שצריכים לדייק במלים של בעל גדולת חיים, ומזה נבוא לכלל ישו"ב. שניהם צודקים, היו בדורות האחרונים הרבה יותר נסים, אבל הם לא היו לעיני הכל. אם הדבר לא נעשה לעיני רבים, מי שלא ראה זאת יכול להכחיש את זה.

כך מדויק מלשונו, 'אשר היפך הטבע, נמצאים תמיד לעיני הכל'. וכן בהמשך, 'ראו כן תמהו ממראה עיניהם'. אילו הם ראו, א"כ היה הדבר מפורסם, כי הנסים והנפלאות נעשו לעיני כולם.

מה שבכל זאת עדיין אינני מבין, בדברי הגדולת חיים, זהו מה שכתב בסיפא, כי בחמש מאות שנה האחרונות אין נסים ונפלאות. 'אין אות ומופת נעשה בעולם'. אני לא מבין זאת. ישנם המון הרבה סיפורים על גדולי ישראל, אשר עשו נסים ונפלאות. ואפילו בזמנינו.

מה שכן, יכול להיות שאנשים שאין להם אמונה, הם מסבירים את הכל שזה טבעי. כגון אנרגיה, אנטלפתיקה. כל מיני דברים, קשקושים, תירוצים דחוקים ורחוקים, שהם משכנעים ומאלצים את עצמם להאמין בתירוצים הללו. כדי שלא יוכרחו להאמין, ולקיים תורה ומצוות. כיון שהם לא ראו בעיניהם ממש, הם מכחישים ואומרים כי אלו סתם סיפורים, או לא בדיוק כך, וכדומה.

אבל הגרי"ח לא אומר שהם אינם מאמינים, אלא שאכן אין. הא כיצד? צע"ג.

למרות שהליטאים אינם מאמינים לסיפורי הנסים ונפלאות של חסידי הבעש"ט, אבל על הגר"א הם כן מאמינים. ישנו בפני מכתב יקר וחשוב שקיבלתי מאת ידידנו הרה"ג חיים לוי הי"ו, שם הוא מביא בזה"ל, גם מגדולי המתנגדים סיפר מופתים ומעשה נסים על רבו. הלא איהו הגר"ח מוולוז'ין בהקדמתו לספרא דצניעותא (עם ביאור הגר"א). ראה בספר עליות אליהו (מעלת הסולם הערה יט), כששאלו את הגר"ח על כך השיב: ראשית מוכרחים שיהיה אותו אדם מוחזק כאדם גדול בתורה ועבודה, ורק אח"כ להאמין לסיפורי מופתים, אך לא להיפך ע"י נסים, להאמין כי הוא גדול בתורה וחסיד עכ"ד. ע"ע בהקדמה לספר חמשה אלפין (ד"ה יגידו).

דעתם כי ראשית, צריך שאותו אדם יהיה ת"ח גדול. כי לספר סתם על מישהו צדיק שעושה נסים

הרי זהו פירוש המלים, י"י הוא האלהים. כך אומר רבינו בחיי בפ' ואתחנן. לכאורה, מהי המשמעות? מה רוצים להגיד בכך, שהשם הוא האלהים?

הערה מהקהל: רחמים בדין.

תשובת מרן שליט"א: ישנם כמה פירושים, אבל רבינו בחיי אומר פירוש נפלא.

הוא מקדים ושואל, אם רוצים להגיד שלא תטעה לחשוב כי זהו כביכול כוח אחר, שיש ח"ו שתי רשויות, א"כ למה לא מצינו במקרא כי 'האלהים הוא י"י'? מדוע רק, י"י הוא האלהים?

אלא, הוי"ה זה מלשון הוה, מהוה. רק מי שיצר את הטבע, הוא יכול לשנות אותו. לעשות נסים. ו'האלהים', זהו הטבע. הטב"ע בגימטריא אלהי"ם. ההנהגה הטבעית. חושבים שישנו 'טבע', אבל האמת היא, כפי שהרמב"ן אומר [בסוף פרשת בא], כי מי שאינו מאמין שישנם נסים נסתרים, אין לו חלק ונחלה בתורה. אבל, כיצד מגיעים אל האמונה הזאת? להאמין שגם הדברים הטבעיים לאמיתו של דבר הם נס?

התשובה היא, אַתָּה הַרְאָתָ לְדַעַת פִּי יְיָ הוּא הָאֱלֹהִים [דברים ד', ל"ה]. ראו אבותינו כמו עיניהם את קריעת ים סוף, ראו נסים ונפלאות, דברים שאינם בגדר הטבע כלל ועיקר. וזהו כח שם הוי"ה, כי הוא המהוה, ומי שמהוה יכול לשנות את הדבר, כיון שהוא יצר אותו. אם הוא לא יצר אותו, הוא לא יכול לשנותו. א"כ ממילא הוא מאמין, גם לגבי הדברים הטבעיים יעו"ש.

ואמר, בבוא הימים אשר בהם ריחק ה' את האדם מן הנהגה הנסית, כי הנהגה הנסית היא נעשית באותיות שם הוי"ה ברוך הוא, וזהו 'וריחק י"י' דייקא 'את האדם' מן הנהגתו הנסית, שאז המון העם אין רואין מעשה בעיניהם, לכן זו הסיבה אשר רבה העזובה בקרב הארץ' – נפש העזובה המתפקרת ומכחשת הנסים, ומה שכתוב בתורה שבכתב ובתורה שבעל-פה בדברי חז"ל רבה בקרב הארץ'.

*

גם על כך התפלאתי, במחשבה הראשונה. ניתן אולי לחלוק על הלשם, בעניין הקושיות וכו', אבל לכאורה ישנה כאן סתירה ביניהם במציאות. הלשם אומר, שבדורות האחרונים ישנם יותר נסים ולא עוד

ואי אמרת את בר נש למידע רזא רבא – כעת הוא כותב בלי ארמית, כדי שלא יבין מי שאינו יודע – חמי שמשא ואחיד בה אי כהילת [פירוש אם יכולת. יב"ן], ואי לא לא. אם הינך רוצה לדעת את הסוד הגדול, תראה האם אתה יכול לתפוס את השמש. אם אתה יכול לתפוס את השמש, אני אגיד לך זאת. הדברים נסתרים.

אמנם אני חיברתי סוד רמזי צורת האותיות בחיבור קצר הנקרא חבצלת השרון, וביארתי בו כל סוד נעלם בראשי פרקים, לא בסופן. ודע מה שאמרו (עיין אבות פרק ג' משנה ט"ו) כל המגלה פנים בתורה וכו' ע"כ.

ובערך בא כתב בזה"ל, הבא להרגך השכם להרגו (ברכות דף נח. ועוד). במאי את קטיל ליה – איך תהרוג אותו? – הוי אומר בתפילה. ואי את גבר חכים, בשמא מפרשא ע"כ.

ובכוונה כתב עניין זה בשתי הפעמים בלשון ארמי, כדי שלא יבין מי שאינו צריך להבין. ועיין עוד בדברינו להלן הפטרת שקלים על פסוק מלך יהואש ושם אמו צביה מבאר שבע, ד"ה ולמען.

רואים כי ישנן כאן, שתי שיטות. ישנם צדיקים, שהם מתפללים. וישנם צדיקים, שפועלים ב'שם המפורש'. אלו שני הדברים. כפי שאמרנו בס"ד לגבי רבא, שהוא התפלל, דמשמע בלי שמות קדושים. וישנה דרך – כמו חכמי קשטיליא – שפועלים באמצעות השם המפורש, וכדומה.

שאלה מהקהל: הלא נקט מהר"י בשירי ואי את גבר חכים בשמא מפרשא, דמשמע שזהו בכל סוגי החכמים והצדיקים, והרי גם רבא בודאי גבר חכים הוה. ומה שכתב לפני כן במאי את קטיל ליה הוי אומר בתפילה, זהו בשאר בני אדם.

תשובת מרן שליט"א: לפי העניין מובן שכוונתו לחכמת הנסתר. ואפילו להתפלל, לא יודע סתם אדם לפעול, צריך לדעת בדיוק אל איזו מדה לפנות, וכדומה.

והקדמנו כל זאת, כדי להבין את המעשה דלקמן. והוא מובא בספר גלות תימן קורא הדורות להר"א הלוי ערוסי זצ"ל, אלא שראיתי לנכון להעלותו כאן בקצת תיקוני לשון ושינויים מועילים. והואיל וזה בחלק שכבר נדפס ממנו, לא מצאתי צורך להעיר על ההבדלים, לפי שהחפץ בכך יוכל למצאם בעצמו. והרא"ה ערוסי פתח שם תחילה לספר

ונפלאות, אם איננו למדן, אם הוא לא גדול בתורה, לכך איננו מאמיין. אבל גדול בתורה, כן. א"כ עכ"פ סוף סוף ישנם בדורותינו נסים ונפלאות, לכולי עלמא.

הרב חיים לוי הביא במכתב נוסף בזה"ל, כתב בספר דור ישרים (ראדזין עמ' קד) שפעם שאלו אחד מהמתנגדים את הרה"ק רבי מרדכי יוסף מאיביצא זצ"ל, האם הוא מאמיין במופתים הצדיקים כמו שמסופר בספר שבחי בעל שם טוב. והשיב להם, כן.

ושוב שאלו, הייתכן שהבעש"ט היה יכול לפעול גדולות כמו אלישע הנביא. והשיבם בשאלה, כיצד זוטי דהאמוראים מחיה מתים כאלישע, הייתכן? התשובה לזה שמעתי ממו"ר, אולם היות שהסבר הדבר מבוסס ע"פ דרכי החסידות, אשר לא תבינו ולא תתקבל על דעתכם, לכן לא אשיב לכם. עכת"ד. יישר חיליה לאורייתא. ועוד נחזור בלנ"ד ליתר מכתביו.

בעניין תלמידי חכמים וצדיקים בדורות האחרונים ואף בזמנינו, אשר עשו נסים ונפלאות, ומעשה נורא שהיה בתימן עם מהר"י בשירי זצ"ל שהחיה את בן המלך.

הזמן קצר, וצריכים כבר לסיים, אבל חושבני כי בשביל הסיפור שנביא לקמן, כדאי לחכות. זהו סיפור, על אחד מגדולי ישראל. לא חסרים גדולי ישראל, שעשו נסים ונפלאות.

אסיים בסיפור על אחד מגדולי חכמי תימן, מהר"ר יחיא בשירי זצ"ל, שהבאתי בס"ד בספר נפלאות מתורתך [הפטרת מסעי, דף תכ"ז], והדבר משתלב עם מה שאנחנו אומרים. לא ארחיב ולא אאריך, מי שירצה יעיין בדברים בפנים, אבל הוא רומז הרבה פעמים את הסוד של 'שם המפורש'.

בנפלאות בתורתך [שם] הבאתי בס"ד בזה"ל, וידיעתו – של מהר"י בשירי – את שם המפורש, יש לה גילוי גם בהגותו בגליון ספר הערוך כתי"ק בזה"ל, אמנם אני הצעיר הקל הנפוץ [מלשון הפסוק (ירמיה כ"ב, כ"ח) העצב נבזה נפוץ. דהיינו שָׁבוּר. יב"ן] שמתי ליבי לתורתו יתעלה, ואבין כל מה שאני קורא בכתובה [בכלל] ובפרט, וידיעות סוד ו'שם, ולא גלינא לחד דלית כהלכתא להון למידע.

שערי יצחק – השיעור השבועי

אותם ששלחו יד בבן המלך, הלכו וקיבצו את כל היהודים במהירות ובנחיצות, כשהם מבהלים ומייראים אותם, ואומרים להם, היום הזה הגיע יום פקודתכם, קרבו ימיכם חס ושלוש למות. זהו הסוף שלכם.

תראו איזה רשעים ואכזרים הם המוסלמים. בכל הדורות, כמה משעבדים ומענים אותנו. לא לחנם אנחנו אומרים, 'עבדים משלו בנו, פורק אין מידם'.

התקבצו כולם בבהלה אל תוך חצר המלך, אנשים נשים וטף. אמר להם, עתה מהרה אם תגידו מי שהרג את בני, טוב. ואם לאו, לא תינקו מידי.

אמרו לו, אדונינו המלך, תן לנו זמן. אמר להם, אני נותן לכם זמן עד למחר. ודוקא שתלינו פה עם בני ההרוג.

כי היה מתיירא שלא ילכו לשפוך שיחה בבית הכנסת, ולהתפלל עליו שימות [כי הם היו מאמינים בכח תפילותיהם של-ישראל כנודע. יב"ן]. הוא פחד מהתפילה של-יהודים. אל תלכו. תישארו פה, עד מחר. לכך אני מסכים.

שלחו שליח מאתם [כנראה גוי, הנחשב מחסידי אומות העולם. ועיין בדברינו להלן פרשת ואתחנן על פסוק לא מרובכם מכל העמים ד"ה וצריך. יב"ן] אל עיר רחבה, להביא את מורנו ורבינו הר"י בשירי זיע"א, וכך כתבו אליו, מהרה חושה אל תעמוד, עת צרה היא ליעקב, אל תחרש ואל תשקוט.

מוהר"ב השכים למחרת מעלות השחר, בטרם יכיר איש את רעהו. נראה שהוא הזדרז תכף בבוקר, כדי שהם לא ישארו בצרה.

והנה נכנס אצל המלך ואמר לו, אדוני המלך, תישבע לי בחיך ובחיי מלכותך, כי תנקה את ישראל מעוון זה, כשיעמוד בנדח חי לעיני כל העם, ויודה בפיו מי הרגו, ותנקם ממנו. אמר לו הין.

עמד מהר"י בשירי בתפילה לפני השם יתברך ואמר, רבנו של-עולם אלהי אברהם יצחק וישראל, אשר בידך נפש כל חי ורוח כל בשר איש, היום יודע כי אתה אלהים ואין זולתך. אין קדוש כ"י כי אין בלתיך. קדש את שמך בעולמך, והתגדל והתקדש לעיני הגוים, וידעו כי יש אלהים בעמך ישראל. ואתה אמת. ותורתך אמת. ומשה נביאך אמת. וחורתך אמת. ובחרת בעמך ישראל באמת. כי אתה אל אמת. ודברך אמת וקיים לעד. ברוך שומע התפילה.

בשבחו של-מהר"י בשירי, שהיה מתנהג בחסידות גמורה, נקי כפיים ובר לבב. וכשמו יחיא, כן הוא, כמו עץ "החיים" נחמד למראה וטוב לפל. עושה פלאים גדולים, נסתרים וגלויים.

ועוד מעלה רמה היתה בו, בשימת עין. שאם היה גוי מיצר לו, או לאחד משאר ישראל, נתן עיניו בו ועשאו גל של-עצמות, כמו שאמרו לגבי רשב"י ע"ה ורבי אלעזר בנו, נתן עיניו בו וכו' [עייין שבת דף לג: כל מקום שהיו הם נותנים עיניהם, מיד נשרף. ושם בדף לד. שנתן רשב"י עיניו ביהודה בן גרים, ועשהו גל של-עצמות. יב"ן].

וזה החסיד, היה מתמיד בעבודת השם יתברך על התורה ועל העבודה, ואפילו בשעת מלאכתו לא פסיק גירסא מפומיה וכו'. והוא היה דר במקום הנקרא רחבה, קרוב לעיר צנעא.

פעם אחת בימי המלך הישמעאלי בעיר צנעא, אלאמאם אבו אלקאסם יש"ו, היתה גזירת עלילת-דם, שהעלילו אומות העולם על ישראל, ולקחו את בן המלך אל מקום נסתר והרגוהו, והשליכו אותו ברחוב היהודים. שמעתם איזה רשעים? לא פחות ולא יותר, את הבן של-מלך הרגו, והם מעלילים עלינו.

ויבוקש הנער וימצא, ויביאוהו – את ההרוג – אל המלך.

אמרו לו, לא כך אמרנו לך, שהיהודים לוקחים גוי בכל שנה ושנה והורגים אותו בסתר. ומחלקים הדם ביניהם טפין טפין ללוש בו המצות [עייין בדברינו לעיל פרשת וישב על פסוק ויטבלו את הכותונת בדם ד"ה מעתה. יב"ן]. וכשאוכלים את המצה, אומרים, כשם שטעמנו דם הגוי הזה, כן נטעם דמי כל הגוים? ודיברנו אליך ולא שמעת.

תשמעו איזה מלים.

עתה יאמן נא דברינו, שהם קשי-עורף, אויבי האסלאם – הערבים המטומטמים, כך הם אומרים עלינו, שאנחנו 'עדרו אלאסלאם' – והשם גילה את חטאתם.

המלך – שראה את בנו הרגו, הוא נבהל – צעק במר נפש לעבדיו, מהרו לקבץ את כל היהודים הנה. כי אכלה אותם ואת זכרם מן העולם. שופכי דם בני, בחיי ובחיי מלכותי, לא אחוס ולא ארחם, ואשמיד פרץ ממעל ושרשיהם מתחת. ככה הרגיו אותנו.

דבר נוסף, בכדי להבין היטב את הסיפור. מדוע מהר"י בשירי הקדים לומר למלך, תישבע לי שאם יחיה בנך, אתה תנקה את ישראל מעוון? בשביל מה צריך היה לדרוש ממנו זאת מראש?

חושבני, כי אמנם הוא יכול להתפלל – להשביע ולפעול בשמות קדושים – בחנם, אבל הדבר אסור, מסוכן, ודאשתמש בתגא ח'לף, אם זה לא יעזור. דהיינו, הוא רצה שהדבר לא יהיה לריק.

שנית, המלך יכול להגיד לו, כי אתה מכשף. כפי שהיה אצל אליהו הנביא, עֲנִי יְיָ עֲנִי [מלכים א' י"ח, ל"ז], 'שלא יאמרו מעשי כשפים הם', כדאיתא בגמ' ברכות דף ט' ע"ב. אתה סתם 'עובד עלי'. הרי בסופו של דבר, בנו לא נשאר חי. בתחית המתים שעשו אלישע ואליהו, אותם המתים נשארו לחיות. הדבר היה נגד הטבע. אבל כאן, הוא – מהר"י בשירי – החיה אותו רק לכמה דקות, לזמן קצר. אפילו המלך לא היה יכול לדבר איתו, רק מהר"י דיבר איתו, לכן הוא היה צריך להשביע את המלך מראש.

[מה שהרב אמר כי המלך יכול היה לומר לו מעשה כשפים הם, נוסף להסביר שאפילו אם בליבו הוא יודע את האמת, עלול לטעון כן. כי כך היא דרך המוסלמים, שכאשר הם מאשימים את היהודים באיזה עניין, אפילו אם יוכיחו להם שהם זכאים, אינם מודים על האמת. וכגון מה שכתב מהר"ר עמרם קורח בסערת תימן דף פ"ז בעניין עלילת הדם שהיתה בעי"ת צנעא בשנת ה'תש"ט וז"ל, תפשו כל נכבדי העדה וחשוביה וכו' (אחד מהם הוא אבי זקיני ר' אהרן אפרים הכהן זצ"ל, אלא שהוא השתחרר מיד מפני שהיה זקן). האמאם וכו' הפקיד ארבעה שופטים לדרוש ולחקור. האסורים הגישו לפניהם טענות צודקות והוכחות ברורות כי נקיים הם מפשע זה, עד שנראה ונגלה להם שלא נעשה רצח זה אלא לכוונת עלילה, ונוכחו לדעת בשלמי הרעה הזאת. ובכל זאת מטשטשים כל ראייה, כאילו עיניהם אינן רואות ואזניהם לא שומעות. יען הסתרת אשמת המוסלם וחטאתו, מצות עשה. ולהוציא משפט אמת להצדיק היהודי, בלא תעשה וכו'. עם אורך הימים ורוב אומר ודברים, נתברר גם לאמאם צדקת היהודים ונקיונם מפשע זה. אולם להוציא דין אמת לזכותם, יש לאסור, פן תתגלגל האשמה על המוסלמים וכו'. על כן גזרו שישלמו היהודים סך שלושת אלפים ריאל וכו' יעו"ש. איתמר].

כשסיים תפילתו, כתב בפתקא שלנייר שם אמת, והדביקה במצח ההרוג. והנה עמד על רגליו חי כמו שהיה, ברוח ונשמה, ולשון מדברת. וכיון שראה זאת המלך, יצא והחזיק ביד בנו.

אמר לו הרב, מה שמך. אמר לו, עבד אלרחים. אמר לו, בן מי אתה. אמר לו, בן האמאם אבו אלקאסם. אמר לו, והיכן אביך. אמר לו, הן מחזיק בידי. אמר לו, ומה לך עתה. אמר לו, הרוג. אמר לו, מי הרגך. אמר לו, פלוני ופלוני, והם ידידי אבי. הם לא פחות ולא יותר, חברים של אבא שלי...

אמר לו, באיזה מקום. אמר לו, בבית פלוני, בחדר פלוני. ועדיין הדם צבוע באבנים. שלח המלך לאותו הבית ולאותו חדר, והנה אמת נכון הדבר.

עמד הרב ומחק אות אל"ף משם אמת, ונשאר מת, והוא נפל ארצה וחזר לקדמותו. אמר לו המלך, אני אתן לך כסף רב, וישאר בני חי. אמר לו, אי אפשר לשנות הטבע, ולבטל גזירת מלך מלכי המלכים הקב"ה. ולא היה זה, אלא להודיע לבני האדם גבורותיו, וכדי שלא יבוא בכנפיך דם נפשות נקיים, וידעו הגויים, ותהיה נקי אתה וממלכתך.

מיד ציווה המלך לקבור את בנו. וטרם יקבר, שלח להרוג אותם רוצחים ואת נשיהם ובניהם וטפם, ולכלותם מעל פני האדמה. ושרפו את בתיהם ואת כל אשר להם באש, לא השאירו להם שריד. ושלח את הרב כג"ק מהריב"ש זיע"א ואת כל ישראל לשלום. י"י עוז לעמו יתן י"י יברך את עמו בשלום.

*

אשאל אתכם שאלה. מה הוא עשה? כתב את המלה אמת על המצח? וכי אנחנו לא יכולים לכתוב 'אמת' על המצח...

אלא, הוא ידע את הכוונות, את סודות העניין. ועיין בגליון הזוה"ק פ' נח דף ס"ז ע"ב.

ויש סיפור דומה על רבינו קלונימוס.

עוד שאלה. מה זה שהמלך היה מפחד, שלא ילכו לשפוך שיח בבית הכנסת? וכי הם אינם יכולים להתפלל עליו פה שהוא ימות? למה הוא לא פחד, שיתפללו עליו שם?

נראה פשוט שהתשובה היא, שהמלך ידע מה זה בית הכנסת, וכמה מסוגלת התפילה שם. אם הם יתפללו בבית הכנסת, מכך הוא מפחד. משא"כ פה. וכבר אחז"ל [ברכות דף ו.] אין תפילתו של אדם נשמעת אלא בביהכ"נ.

שערי יצחק – השיעור השבועי

פ"ג, ג'. כמה שהקב"ה – מצד אחד – עושה לנו כ"כ הרבה נסים ונפלאות, אבל הטבע של-ערבים הוא שהם משתגעים, גאים. שחצנים. צמאדים. אל נקמות י"י וגו' הַשֵּׁב גְמוּלָה עַל גְּאִים [תהלים צ"ד, א' – ב']. לא מעניין אותם כלום. אפילו שהם יודעים שהקב"ה עם ישראל, בכל זאת הם מנסים לפגוע בנו. קוּמָה יְיָ, וַיִּפְצוּ אֵיבֶיךָ וְגו' [במדבר י', ל"ה].

אבל בעצם, הדבר הזה עצמו הוא מן השמים, זאת רצועת מרדות לנו. לכן הם לא מתייאשים. מְחוּץ תִּשָּׁפַל חָרֵב וּמִחֲדָרִים אֵימָה [דברים ל"ב, כ"ה], אבל השם ברוך יזכנו, בזכות שנתקן את מעשינו. ובפרט כעת בימים הנוראים, שהם יותר 'נוראים' כמשמעם, ימים מפחידים. כנראה שאנחנו לבדנו, הפחד שלנו אינו מספיק, צריכים דברים חיצוניים שנפחד מהם, כדי לעורר את ליבנו. שנשמע את הבתקול המכריזה, שובו בנים שובבים, אולי להם לבריות מעולבונה של-תורה. אבל השם ברוך הוא יזכנו, שבסופו של דבר בעז"ה הכל יצא לטובה.

והנני מברך שוב את כל הציבור, תיכתבו בספר מחילה וסליחה וכפרה. אבי"ר.
הציבור עונה: ואתה תיכתב בספר מחילה וסליחה וכפרה.

הודעה חשובה!

שיעור זה הוקלד עפ"י שמיעה בעיקר, נערך והגה לפי הבנת העורך. לאור האמור, בכל ספק או שאלה המתעוררת למעיין בשיעור זה, יש לו לברר היטב את הדבר להלכה ולמעשה אצל מרן שליט"א. הערות ותיקונים יתקבלו ברצון. פרטים בטלפון: 050-4140741

הנהלת מוסדות יד מהרי"ן ופעיליה
מאחלים לידידינו ה"מנויים לחיים"
ולכל התומכים הנכבדים
ולכל בית ישראל

**תיכתבו בספר מחילה
וסליחה וכפרה.**

בכל אופן רואים פה, כי כמה וכמה גדולי ישראל פעלו. כל זה, מבית שני, לאנשים הראויים. אם כי הדבר נתמעט, אבל היו וישנם יחידי סגולה, אנשים שהם קדושים, אשר ראויים לכך. לא כל אחד יכול. ישנם אנשים, שהדבר יזיק להם, אם יעסקו בכך. הם בעצמם יפגעו, כי אינם ראויים והגונים.

הרי מהר"י בשירי חי רק לפני כשלוש מאות וחמשים שנה. אילו זכינו שיהיה בזמנינו קדוש עליון כמוהו, היינו נראים אחרת.

הערה מהקהל: הרב, גם לנו יש נס בדור, שאתה איתנו. שזכינו בכך. זהו נס בפני עצמו.

תגובת מרן שליט"א: חלילה. אין מה להשוות. אבל יהי רצון. הלואי שיתקיים. השם ברוך הוא יזכנו.

שאלה מהקהל: התפללתי בחג, בראש השנה, בבית הכנסת של גריידי בירושלם, והם לא אומרים את הפסוק ויהי י"י את יוסף וגו', אחרי התפילה על הפרנסה הארוכה, בליל שני דר"ה. האם ישנו מקור לכך? כי הם אומרים, לא נהגנו.

הרב פונה לשואל: אתה בטוח, שאמרו את התפילה הארוכה, יהא רעוא וכו'?

תשובת השואל: כן.

תשובת מרן שליט"א: הדבר נראה לי משונה. אבל, זאת לא חובה. זהו עניין של מנהג. מי שנהג, נהג. ומי שלא נהג, לא נהג. אין קפידא. לא הא בהא תליא בהכרח.

אילו הם לא היו אומ' נוסח יהא רעוא, אז היה מקום לחשוד שיש להם כוונות זרות, כיון שהתפילה הזאת מיוסדת על פי הקבלה, כמו שמובן היטב מתוך המלים. אבל חבל, הם מפסידים. כי ישנם עניינים חשובים בפסוק ויהי י"י את יוסף וגו' ז' פעמים ישר והפוך, ואכמ"ל.

הרי בעבר יש שלא נהגו כלל לומר שום תפילה על הפרנסה, כמו שמהרי"ן בכת"ק לא הזכיר זאת כלל, לא בר"ה ולא ביוהכ"פ, ולא בשום זמן. מי שהתחיל להנהיג זאת הוא הדיין כמה"ר אברהם צאלח, שהוא דור רביעי למהרי"ן, ומאז זה הלך ונתפשט.

*

השם ברוך הוא ישמרנו, ויאבד את כל אויבינו הקמים עלינו לרעה. מצד אחד צריכים לדעת, פי הנה אויבך יהמיון, ומשנאך נשאנו ראש [תהלים